

ב"ה

אין ליכט

פון תורה

ספר

צוואת משה

אשר צוה כבוד מרן ה"חתם סופר"

ונלזה אליו נער העברי

ותולדות החיד"א

בלשון הקודש

ואידיש

78

הוצאת אמונה

ברוקלין נוא יארק,

שנת תשל"ז לפ"ק

בעזה"י

ס פ ר

צוואת משה

אשר צוה כבוד רבינו משה סופר זצלה"ה.

ונלוה אליו ספר

נער עיברי

ותלדות החיד"א

בעזרי

ספר

צוואת משה

אשר צוה כבוד רבינו משה סופר וצלה.
בעל המחבר שות חת"ם סופר על ארבעה
ש"ע לפני מותו אל בניו ובנותיו הי"ד ונלוה

אליו ספר

נער עיברי

מדבר אל הרועים תוכחה מגולה להעוסקים בספרי
חיצונים ומשנים את לשונם. ואל העדרים זרע בני
ישראל אשר בהדרי קודש יסודתם. להעמידם על
משענת אבותם עד ביאת הגואל בבא.

ועתה נדפס בשנת תשמ"ג בברוקלין

ע"י "בית הלל" טלפון 782-4382

לעילוי נשמת אבי הרב ר' חיים משה בנימין בן הרב ר' יוסף צבי

נכד השל"ה הקדוש

נלב"ע כיום ב' סיון תשל"ז

כל הזכויות שמורות

איסור השגת נכול ידוע

הא לכם זרע קודש את הקונטרס „צוואת משה“ בהעתק
ללשון יודיש טייטש, למען יבינו המון העם והנשים. מספר „נער
עברי“ כל אלה חוברו ע"י הרה"ג המפורסם ציט"ע חו"פ כו'
בקש"ת מו"ה עקיבה יחוסף בן רבינו יחיאל זצ"ל.

ויען כי חברו והדפיסו בימי נעוריו. לכן העלים שמו.
במבואר בהקדמת לב העיברי חי"ב, עיי"ש. וכעת יוצא לאור
בהוצאות בן הרה"ג המחבר ה"ה הרה"ג ר' שמעון שלעזינגר ה"ו
ובהשתדלות חתן המחבר ר' משה מרדכי נ"י חיימין.

דברי יחזקאל החדש

לקוטים

בענין זכות הדפסה בספרים

— ידוע שהמוציא לאור כת"י הכח בידו לאסור ההדפסה בלי רשותו בכל המדינות
עד זמן רב אפ"י חמשים שנה. (בהסכמתו לספר לשון הזהב על הש"ס, פיעטרקוב
חרנ"ח) — וזאת ידוע שאסור להשיג גבול כל מדפיס ספר שצריך לזהר שלא
להדפיסו שנית עד ימכור המדפיס כל הספרים של הדפסה שלו, ובפרט כתב יד יש
להראשון זכות עד חמשים שנה. (בהסכמתו לספר דברי יחזקאל (להרה"ג מקלאסני)
חרנ"ט).

— ידוע שמי שמוציא כת"י לאור אין רשות לשום ברי' להדפיסו בלי רשותו
(בהסכמתו לשו"ת בית היוצר).

ועיין עוד בס' אמרי שפר (להגאון בעל בית נפתלי ז"ל) שהביא: ראיתי כתב
בהסכמה מהגה"ק מו"ה יחזקאל שרגא האלברשטאם משינאווא שמנהגו שכל זכות
הדפסה ביד המוציא לאור אפ"י לבאי כחו רק על חמשים שנה.

שילית שנת זכור אזכרנו עוד לפי

כי לא ידע האדם את עתו עת לעשות לה' הרבו
הורחכם לרוחם בית אלקינו ולהעמיד חרבותיו.

אתם בני ובנותי חתני ונכדי ובניהם שמעוני וחיו, אל תם לבכם לדבר רע,
להתעולל עלילות ברשע את אנשים פועלי און — החרשים מקרוב נרחקו
מאת ה' ותורתו בעוה"ר — אל תדורו בשכנותם, ולא תתחברו עמהם כלל וכסל —
ובספרי רמ"ד אל תשלחו יד, או רגליכם לא ימערדו לעולמי עד — תניך עם
פרש"י, ותורה עם פי' רמב"ן, תהגו ותלמדו את בניכם, כי הוא ראש אמונת
אומן

(כי לא ידע). דער מענטש ווייס גיט ווען זיין צייט קומט צו שיידין
זיך פון דער וועלט דרום איז צייט פון השית וועגן
עפ"י צוא מאהן זעהט דיא תורה צוא פאר ברייטערין און צוא
דער הייבן דאס הייז פון גאט פרוך הוא. אונד אויף צוא ריכטן זיינע
צוא שטערונג:

(אתם בני ובנותי). איר מיינע זין און מעכטער איידימקעס און
אייניקלעך, און אייערע נאך קומען, הערמ מיד
צוא. דער מיט וועט איר זוכה זיין לעולם הבא. איר זאגט גיט גייגן
אייער הארץ צוא שטעכטע זאכן און פייע מעשים צוא מאן מיט דיא
מענטשן וואס מוהען אים רעכט. דיא גאנצע פון דיא נאענטע צייט,
וואס זייא האבן זיך דער וואייטערט פון גאט ברוך הוא און פון זיין
תורה בעוונותינו הרבים, איר זאגט גיט וועגן נאענט קעפן זייא און
איר זאגט גיט תבארען און נישט צוא ואס קומען מיט זייא, (כלל וכלל)
גאר נישט: און אין דיע ספרים פון דעם דעסווער זאגט איר גיט
לערנען. אזו וועט איר גיט אפ קערן פון דער הייליגער אמונה אייביג
מנך מיט פרוש רש"י זל, און תורה מיט פירוש רמב"ן זל זאגט איר
פארשטין. אין לערנען מיט אייערע קינדער, ווייך דארט איז דער יסוד
פודמענט פון אונזער הייליגן גוידין דארט זאגט איר לערנען
וועט איר חכמה איין זאמלען מער ווי די חכמים (כלל ברבע און
היימן): און ווען איר וועט גיפדופט ווערין חס ושקום מיט הונגער און
דארשט

צוואה

ג

התחזמו ואמצו בשקידה ועיון רב בתורת ה' עשו קיבוץ וריבויץ ופעלים לתורה ברבים, ואם מעט לפניכם, מאותו המעט אשר חננכם ה' למדו ברבים בכל מאמצי כח, ובאופן שידעתם תום לבבכם, שהקב"ה יודע בכם שאין בכם תערובת כוונה, כי אם לכבוד שמו הגדול ית' ויהי ולפניו לא יבוא חנף — **הזהרו משינוי השם, ולשון, ומלבוש נכרים חזי, וסימן ויבא יעקב שלם** — אל

יצחק ויעקב, און דיא פֿאַמילידים פון משה רבינו ע"ה, און דיא (קִנְעָכָם) דינערס פון אונזער מִלְכָּה דוד ע"ה (אבינו) אונזער פֿאַטער אַבְרָהָם האַט גִּזְאַנְט (וואַנכי עפֿר ואַפֿר), אַיך בִּין עֶדְד און אַשׁ, מִשֶּׁה רַבִּינוּ האַט גִּזְאַנְט (וַנְחֵנוּ מֶה), וואָס זײַנען מיר גאר נישט, (מִלְכָּנוּ) אונזער קיניג דוד האַט גִּזְאַנְט (וואַנכי הוֹרַעַח וְלֹא אִישׁ) אַיך בִּין אַיין ווערמיר נישט קיין מענטש און דער מִלְכָּה הַמַּשִּׁיחַ וואָס מיר האַפֿין אויף זײַן קומען בביא וועט קומען אַלעס אַרומער מאַן ריימיגדיג אויף אַיין אַייזער, הײַנט פון וואַנען קומט צו אונז גאָר און הויבֿקײט:

(התחזכו ואמצו בשקידה) שטאַרקט זיך און בעפֿלייסיגט זיך מיט פֿיר (עיון) אַרײַן גײַגן דעם שְׁכָל אין תּוֹרַת ה' מאַכט פֿאַר זאַמלונג (ושיבונו) דיא תּוֹרָה צו פֿערברייטערן בִּרְבִּים, און ווען השׁיית וועט אַיך חוֹנֵן זײַן אַפִּילוּ גאר מיט אַבִּיסוֹל תּוֹרָה זאַלט איר דאָס בִּיסוֹל קערנען בִּרְבִּים מיט אַייער גאַנצן כַּח גאר באַזאָן אז איר זאַלט קיין שום אַנדערע פֿונדעט נישט האַפֿן גאר צו ליב דעם פֿכּוּד פון זײַן הײַליגקען נאָמען יתְבָרַךְ שְׁמוֹ וואָס פֿאַר עס קומט קיין חגיגה:

(הזהרו משינוי וכו'), זײט גיוואַריגט פון צוא פֿאַר ענדערן אַייער יודישן נאָמען, און נישט צוא פֿאַר ענדערן אַייער יודישע שפּראַך, און נישט פֿאַר ענדערן אַייערע יודישע קליידער גאָר דעם אָרט (באָדע) פון אַנדערע פֿעקער חס ושלום, אַיין סימן דער פון איז, דער פֿסוק (וַיבֹּא יַעֲקֹב שָׁלָם), דאָס הײַסט יעקב איז גיקומען גאַנץ, נישט פֿאַר ענדערט, שלים מאַכט דער שׁ איז (שם) נאָמען, דער ל' איז (לשון) שפּראַך, דער מ' איז (מלבוש) קליידונג:

אל

צוואה

אל תדאגו אם איני מניח לכם הון, כי אבי יתומים ירחם ויחוס על יתומים מאב ואם, ואל ימוש אתכם, אין מעצור לפני ה' להושיע ברב או במעט, מתורת ה' אל תעשו עטרה, ולא קרדום חז, מכ"ש שחלילה ליסע ממקום למקום לדרוש כדורש דמים, או לומר קבלוני, כי בשמך יקראוך, ובמקומך יושבוך, ומשלך יתנו לך, ולא תאמרו נשתנו העתים, כי יש לנו אב זקן ית"ש, לא נשתנה ולא ישתנה, וכל רע לא יאונה, ותתכרכו מקדם מעונה :—

יראת

(אל תדאגו). איר זאלט נישט זארגן, ווייל איך לאז אייך נישט איבער קיין פאר מעגן, ווארום השם יתברך, וואס ער איז דער (אבי יתומים) פאטער פון יתומים וועט זיך דער פארימקען אויף אייך, יתומים פון פאטער און מוטער, ער וועט אייך נישט פאר לאזן, עס איז נישטא פאר גאט ברודר הוא קיין פאר האלמיג פון צוא העלפין מיט פיר אדער מיט ווייניג : (מתורת ה') פון דער הייליגער תורה זאלט איר זיך קיין קרוין נישט מאכן, צוא גרויס האלמיג זיך און אויך נישט ביין גיווערען גיציג מאכן, דאס הייסט דורך דער תורה געלט צוא פאר דינען חס ושלום, (פר שבן) ווער רעהט, חלילה ארום צוא פארין פון איין שטאט אין דער אנדערער צוא זאגן דרשות פאר געלט, אויך נישט געבסט אן גיבן זיך פאר רבנים, מען זאל אייך אויך געמען, דען ווען דיא צייט וועט קומען, וועט מען אייך פאם נאמען רופן, און אויך דעם פלאץ זעהצען, און דאס וואס גיהערט צוא אייך וועט מען אייך אוועק געבן :

(ולא תאמרו נשתנו העיתים). איר זאלט נישט זאגן עס איז געענדערט גיווארן דיא צייטן, אזוי מזו מען אויך אנדערע מאדעס אן געמען, דען מיר האבן דעם איינעם אלטן פאטער אין הימלע, וואס ער איז נישט פאר ענדערט גיווארן, און ער וועט קיין מאד נישט פאר ענדערט ווערן, און אייך וועט קיין שלעכטס נישט טרעפן, און איר וועט גיבענשט ווערן פון דעם וואס וואגט אין הימלעל מעונה :

יראת

יראת ה' תוסיף ימים ושנות חיים, לכם אהובי כנפשי קהלה מפוארה, ק"ק פ"ב המעטירה והגבירה, ביראת ה' ובתורתו יברככם ה' ממקור הברכות, אתם החוקתם אותי על התורה והעבודה, מתשרי שנת נפלאות צ"ק, להעמיד תלמידים לאלפים, אלופים ומסובלים פני תבל תנובה ותבונה תלית, והקהלה מלאה חכמים וסופרים קטנים וגדולים, פרי קודש הלולים, החוקתם ישיבה בחכמה בתבונה ובדעת, ובכל מלאכת מחשבת, עבודת הקודש עליהם בכתף נשאו, עול פרנסת והספקת התלמידים, והגדלתם רוב בניכם לתלמוד תורה, והצליחו וגם עשו פרי, והנכם עליון לשם ולתפארת, ולא יעלה עליכם פורץ גדר לעולם, נא ונא, לא יהי כסא הרבנות פנוי יותר משתי שנים, ולא ישב עליו כ"א ת"ח מפורסם ביראת ה' וצדקתו, בתורת משה רבינו ורב אשי מחתולתו, ולא יד לו כספרי מינות, ולא ידרוש בלשון לאומים, כי לא יאריך ימים, כצל, אשר איננו ירא אלקים, כי אם באופן ששמעתם ממני, דרשות ואגרות חכמות, ולא ישא פנים ולא יקח שוחד, שוחד גאוה כבוד וגאון, ולא שוחד דברים, כ"א ענותן ושפל

(יראת ה' תוסיף ימים), אויף אייך מיינע ליבע פריינד, דיא בעלי בתים פון דער באשיינער שטאט פרישבורג השם יתברך זאל אייך בענמשין מיט תורה און יראת שמים און לאנג לעבן פון דער קוועקע פון דיא פרכות, איר האט מיר אונזער נישטיצט אין דער תורה ועבודה פון חדש תשרי שנת נפלאות צ"ק (תקס"ז) ביז יעצט, און אויף צוא שטעלן מיינער תלמידים, אן גילערנישט און אן גילאדענשטע מיט תורה ויראת שמים, וואס זיין זיינען צוא שפרייט גיווארין אויף דער וועלט מיט זייער פרוכט און פאר שטאנד, תלית, דיא גימיינדע איז פאר מיט צומידים ותכמים גרויסע און קרייגע, פרי קודש הולכים, איר האט אויס גיהאלטן דיא ישיבה מיט קדושה אונד פארשטאנד און שכל, און דיא הייליגע ארבייט האט איר אויף אייער אקסיל גימראגין דעם יאך פון זייער פרינסט, דאס הייסט זייער עסין און קליידן און אקע זייער באדערפניש פון דיא תלמידים, און איר האט דער צויגין רוב אייערע קינדער צוא לערנען דיא תורה, און זיי האבן באגליקט אין לערנען און אויף גימאכט פרוכט, דורך דעם זיינט איר אייער גימיינדע דער הייכט מיט אייער גאמין צו שיינמיט, און גיוויס וועט צו אייך נישט האבן קיין צוא מרעם א (פורץ גדר) אזעקער וואס שוים דיא הייזיגע אמונה פאר דארבין חס ושכום; איך

צוואה

ושפל ברך, מרבין תורה ברכים — וקופת תלמוד תורה וסדר, לימודם, לא ישתנה, ולא יתחלף, והרוצה להרוס יהרס, והמחזיק יתחזק ויתאמץ — ועמוד התפלה, וסדרי בתי כנסיות, כאשר היו עד היום הזה, כה יהיו וכה יקומו לנצח, וחלילה לשום אדם לשנות, הן בבנין, הן בסידור התפלה, שלוחי ציבור מאשר היו — וכל המשנה פניו ישונה, ולצדיקים כל און לא יאונה — ואתה ה' הרם קרן עמך בכל

אִיךָ בָּעַמְּ אִיךָ אִז אִיר זָאָלְט נִישְׁט קָאָזִין דִּיא גִימִינְדֶּע אָן אַרְבַּ מָּעַר
וּוּיא צוּוּיִיא יָאָהֶר, דָּעַר רַב וּוּאָם אִיר וועט אויף געמען זאָל זיין
אַ תְּלִמִּיד חֲכָם, באַוּסְט פֿאַר אַיִרָא שְׁמִים און אַ צִדִּיק אַיינער וּוּאָם
הָאָלְט זיך פֿעסט אין תּוֹרַת מֹשֶׁה און תּוֹרַת רַבִּינָא וְרַב אֲשִׁי (דאָס הײַסֵּט
תּוֹרַת שְׁבַע פֿה גַּמְרָא) אִז זיין אִיין הִי, דָּעַר וּוּאָם האָט קיין גִּינְעָה
אין סְפָרִים פֿון אַפִּיקוֹרְסָת, און עַר זאָל נִישְׁט זאָגן קיין דְּרָשׁוֹת אויף
פֿרעמדע גוֹיִשֶׁע שְׁפִרָאָה, ווען עַר וועט אָבער יוֹא זאָגן וועט עַר נִישְׁט
(מֵאַרְיָה יָמִים) זיינע לעבין ווייל עַר האָט נִישְׁט קיין יִרְאַת אֱלֹקִים, זיינע
דְּרָשׁוֹת זאָגן זיין גאָר אויף דָּעם אָפֿן וּוּאָם אִיר האָט גִּיהֶעֱרַט פֿון מִיר,
דִּיא דְּרָשׁוֹת זאָגן זיין צאָם גִּיְקִיבִין און גִּיבּוּיִט אויף דִּיא אַנְדִּרוֹת
חֲכָמִינוּ דִּי: עַר זאָל נִישְׁט זיין קיין גוֹשָׁא פֿנים דאָס הײַסֵּט חֲנֻפֶּענען צוֹא
גִּרְיוֹסֶע זײַט, און נִישְׁט געמען קיין שוֹחֵר, אויף נִישְׁט קיין שוֹחֵר פֿון
גאָר פֿבוֹד וְגאָז, אָדער פֿון גוֹטֶע ווערמער, גאָר עַר זאָל זיין אִיין עַר
עַר זאָל זיך קלײַן האַלטן, און מִרְבִּין תּוֹרַה זיין פֿרַכִּים: דִּיע קאָסעס
פֿון תְּלִמּוֹד תּוֹרַה, מִיט דָּעם אַרְדִּנונג מִיט דָּעם פֿירונג פֿון זײַער לערנען
זאָל נִישְׁט פֿאַר עֲנֹדֶרֶט ווערן און נִישְׁט פֿאַר בִּישְׁטען ווערן עס זאָל גאָר
בִּיִּיבֶען ווּיא פֿריער, ווען אַיינער וועט מאַכן אִיין צוּשְׁטעֶרוּנג, זאָל
עַר אַזיין צוֹא שְׁמַעֲרֵט ווערן, אָבער ווער עס וועט פֿאַר שְׁמאַרְקִין, זאָל
עַר גִּישְׁמאַרְקֵט און בעפֿסטיגט ווערן: (ועמוד התפלה) דָּעַר אַרְדִּנונג
פֿון דאָוונען, און אויף דָּעם אַרְדִּנונג און דָּעם פֿירונג פֿון דָּעַר שוֹג
זאָל זיין ווּיא עס אִז גִּינְוֶען בִּיז הײַנטיגען טאָג אזו זאָל עס בִּיבִיבִין, און
אזו זאָל שְׁטײַן אויף אַייבִיג, חֲלִילָה וְחֲלִילָה צוֹא קיין מענטשין צוֹא
מאָכן עַם וּוּאָם אִיין פֿאַר עֲנֹדֶרֶט סאָי אין דָּעַר גִּיבִיִּדֶע און דָּעַר
שְׁמַעֲרֵט פֿון דָּעַר שוֹג, סאָי אין דָּעם אַרְדִּנונג פֿון דָּעם דוֹוֶנען אָדער פֿון

בכרך, ואנשי פרעשבורג בפרט, בעושר ונכסים וכבוד ואורך ימים ביראת ה' ותורתו, עד כי יבא שילה אמן.

בנותי וכלותי השמרו לכם חלילה וחלילה לגלות (טפח) מבשרכם ע"י קיצור מלבושים כנהוג, ח"ו לא תהי' כזאת בגידולי ביתי, ומכ"ש שתזהרו מריעות נשים רעות, שמוציאים אפי' שיערה א' חוץ — גם אפי' פאה נכרית, אני אוסרכם באיסור גמור, וה' ימציאכם חן וחסד וחנינה וחמלה, ותגדלו בניכם וצאצאיכם וצאצאי צאצאיכם על התורה והעבודה, כאשר צוה ה' אלקינו עמנו ועם בנינו עד עולם —

בני היקרים ותלמידי החכמים הנמצאים, אל תכטלו הישיבה, (ולא תכטלו) מהלמוד יום יום ברכים, עכ"פ יב"ח שעור וזמן הלכות ותוספת

דיא חזנים פון וויא עס איז איין גיארדערט ביז היינט דער וואס וועט פאר ענדערין וועט זיין פנים צוא שפעכטין פארענדערט ווערין אפער דיא צדיקים וועלן פון קיין אומגליק וויסען: (ואתה ה') צוא דיר השי"ת בעט איך בענגליק דעם הערשאפט פון דיין פאלק ישראל בכלל, און דיע בעלי בתים פון דער גימיינדע פון פרעשבורג פארענדער מיט רייכקייט און פארמעגן און פבור, און לאנגעם לעבן — מיט יראת שמים און תורה ביז דער גיאל ציך וועט קומען פמהרה בימינו אמן: (בנותי) און איהר מיינע טעכטער און איך מיינע שניר הימען זאלט איר זיך דאס איר זאלט נישט חזקה וחלילה אפ דעקען (דאס מינדעסטע) עטוואס פון אייער לייב דורך קירצע קליידער וויא עס גיפנטועך דיא מאדע, חס ושלום עס זאל זיין זאלכעס ציווישען דיא ארזים קומען פון מיין הויז, נאך מער זייט גינראנגט פון דיא גינעלשאפטען מיט דיע שפעכטע פרויען, וואס אייניגע האר טראגן — איך פרעמדע האר (האר שאייטעל, פארוקין) טוא איך איך פאר פאמען באיסור גמור, אין השי"ת וועט איך געבן חן וחסד, און ער וועט זיך איבער איך דערפארמין, דאס איר זאלט אייערע קינדער און קינדס קינדער אויף ציהען אין דער תורה ועבודה, וויא השי"ת האט גיבאמען ער וועט אונז און אונזערע קינדער ביישמיין איממער און אייביג:

(בני היקרים) מיינע טאיערע זין אונד גליבטע תקמידים, איר זאלט

צוואה

ותוספת — ומה טוב ומה נעים, אם בני הנחמד מורנו הר' אברהם שמואל בנימין נ"י, יאמר השיעור ברבים, ואהם תשמעו ממנו, כמו שהי' עד עתה — ויהי רצון מלפניך נותן התורה ית"ש, שלא ייבש המעיין, ולא יקצץ האיילן פרי עץ חי וקים אמן ואמן —

(נאך מיר) גישט פאר שטערין דיא ישיבה. און גישט אויף הערין דעם לערנען ברבים טאג מעגליך. ווייניגסטן דיא ערשטע צוועלף תלשים. אלע טאג ווען דיא באשטימטע צייט צוא לערנען דעם שיעור הקצה מיט תוספת: וויא גוט און זיס וועט זיין אז מין זון דער גרויסמיגער מרה אברהם שמואל בנימין נ"י זאל פאר זאגן דעם שיעור עפנטליך. און איהר זאלט פון עס צוא הערין אזו וויא עס איז גיווען ביז יעצט:

(ויהי רצון) עס זאל זיין דער ווילען פון דיר השית וואס האט דיא תורה געגעבן יתברך שמו. עס זאל גישט פאר מריקנסט ווערין דיע קוועלע חזיקה. און גישט אפ גיהאקט ווערין דער בוים מיט דיא פירות, דאס הייסט עס זאל גישט אויף הערין פון אייך דיא תורה וואס הייסט עץ תיים ביז דורי דורות אמן ואמן:

להודיע צוא וויסען מאבין אלע מינדער פון בעל המחבר זצ"ל אז הרה"צ הגאון המפורסם הר"ר עקיבה יהוסף זצ"ל דער בעל מחבר שרייבט אין זיין צוואה אז דיא זעלבע צוואה וואס פון הייליגין חתם סופר זיעא האט זיין פאטער הרה"ג ר' יחיאל זצ"ל אויף גיבאטען פאר ווייגע מינדער און מינדס מינדער, און דאס זעלבע פאר באט ער אויף ווייגע מינדער און מינדס מינדער ביז אייביג חוכת עולם לדורותם.

הקדמה

אמר המחבר, עד עתה הייתי מחריש, כי אמרתי אני ערל שפה, ולא פה לי
דבר לפני עמודי ישראל, אשר בית יעקב נשען עליהם, להם עצה
ותושיה, לגדור גדר ולעמוד בפרץ, וצפיתי לישועה יום יום, קייתי לאור ואין
ותחלתי נכזבה, הפרצה הולכת ומתגברת, כנחל שומף ועובר, האויב אויב
פנימי, לכליין עינים ודאבון נפש מוסיף והולך, לטרוף טרף על טרף, נפש על
נפש, עיר על עיר, מדינה על מדינה, ובקצה העם בקציני העם, בחשובי העם,
הוגי תורה ועוסקיה, החל הנגף ושטף ועבר, עד כי רבו חלליה ועת צרה היא
ליעקב, בראותו עלבון תורתו, עלבון חוקי חורב דתו ואמונתו, שארית ירושתו,
באו זרים מקדשו, וכוונה עשו אחותינו, להפקירה בראש כל חוצות, והיא התורה
שניתנה מפי הגבורה, לקחנו מתנות, שבינו שבי ממרום, מיד אראלי קודש
בזוני לנו, ע"י משה שקבל תורה מסיני, בהה של הקב"ה לעטרה ולהאדירה,
לשמור מקדשה כל ירמס זר חצרה, ומסרה ליהושע, והושע לזקנים, וזקנים לזקנים.
שומרי תורה ולוחמי מלחמתה, הם ותלמידיהם עמדו על נפשם למות באהלה של
תורה, היה קודש גורלם, ובני רשף יגביהו עוף, יסורים היו חלקם ואין נחשבו,
עוני על עוני, מצוק על מצוקה, בזיון על בזיון, שמעו וסבלו והיה מתוק להם,
כי באהבתה שגו המיד, ויערב לנפשם לחם צר ומים לחץ, ולגדר שינה מעיניהם
ותנומה מעפעפיהם, לינן מצוק דבש אמריה, לדבק עצמם ליוצרים, קמו רנו
בלילה, וכן עשו להם כנפים, לעוף השמים, הכו שורש זממה ועשו פרי למערה.
ועתה ירד ירדנו ירדה אחר ירדה, עד כי זרים קמו עלינו לבקש טרף לנפשם
שלחו יד בקודש, להשתטח בזונה נכרית בקודש מה שלא עשה שום צורר
לישראל, עשו אלו בני מרי, האויב רק על הגוף ממשלתו היתה, אמנם על הנפש ידו
כה, חסדת לבבנו, מגן עוינו, ירושת אבותינו, במוח היה לנו ולורעינו
כנפשנו נפש זרענו, וכאשר טלאו שנותינו בשמים, למנוחה הלכנו בלי יגון
ואנחה, ראגה ותוגה, כי זרענו היו בתיך הבאים בני ישראל אחינו, ובמרעית
שבעו נפשם, בנים ובנות כי ילדנו נתננו תורה לה, כי על ידם לעולם נחיה
אך מאד האחרון הכביר, צר הצורך כרקב בעצמות, יד זר היתה בנו לשנות
דבנות לעין כל, צפוני ומצפוני ישראל, והיו המאשרים המתעים, מוליכים דרך
לא ראה אור לשנות ולכחות כליון אחר כליון, ירדנו מטה (מטה) ע"י הגר
בקרבנו, עד שבא להרכבה מקומות שחוקי חורב תליון, בהסכמות דעת הכ"ה
אנושי, ככה עלה הפורץ ע"י שינוי וכליון, עד שמעט מועד נשאר לציון מהטורף
וההורס המתגבר והולך, ה' ירחם עלינו — וכעת אם בנים או בנות נולידו,
במסתרים תכבה נפשנו מדאגה על בנינו וזרעינו, נאמר מה יהי בסופם, והאם
מיצת ואומרת אם לוקח יעקב אשה מבנות הארץ כאלה מנשי עשו אחיו
הגדול, למה לי חיים — ומצפה הייתי על שארית שלומי אמוני, מנהיגי ישראל,
שישימו נגד פניהם לראות מראשית האחרית, לשום עצה לגדור גדר, ולהפריד
ממנו

הקדמה

ממנו בני בליעל, ורע מרעים,*) אשר מערב רב באו להשחית נחלת ה', להסית ולהרדח בנים של מקום מחיק אבותם, ידכו וישובו אל מקומם, מי לבעל ידך לבעל, ואנו לה' נהי' עד העולם.

ועד עתה כשוא קויתי, וארא כי אין איש ואין מפגיע בעדינו, ואף אין פוצה פה לגלות על עון, ועוד גדולה מזו הרבה עשו, לזרות ברית אחס, להסיר הבנים מאחרי ה', לגרשם מהסתפח בנחלת ה' לאמר כך עבדו אלקים אחרים, לכו לחמו בלחם רשע את אישים פועלי און, ואין קול ואין קשב, ואין פוצה פה להגיד, על כן אמרתי לא אחשה עוד, ואדברה נגד בני עמי, ונגד זקני בני עמי, העומדים על אמונת אבותיהם, ולבבם נאמן את ה' אלקי ישראל, אולי דברי היוצאים מתוך לבי, הנאנח על שבר בת עמי, אולי יעשה רושם לעורר לבבות יחד, וישמעו מנהיגי האמה מקול בוכים ונפש דאגה נאנחה ומצירה, על זרעו ועל אחיו שבגולה, ולא ישימו עוד יד לחיק, ויתנו את קולם וישמעו בית יעקב, ויגדרו גדר, להכביל מערת ה' אלה המחטיאים והמרחיקים מירושלם אבותינו, וככה יאמרו להם גדולי ישראל, כמאמר ר'ל על המשנים מדעת רבותינו (ברכות דף ס"ג), לכו ואמרו לו בשמינו, אם שומע מוטב, ואם לאו יהיה בנידוי, ואמרו לאחינו שבגולה, אם שומעין מוטב, ואם לאו יעלו להר, אחי יבנה מזבח, חנני ינגן בכנור, ויכפרו כלם ויאמרו אין להם חלק

(*) במס' מ"ק דף י"ז האי צורבא מרבנן דהוי סני שומעני, (עיין פירש"י וברא"ש כגון אלישע אחר שהיה מתעסק בספרי הסועים, וכל צורבא מרבנן דהכי עובדי מתקרי סני שומעניה), אמר ר"י היבא ליעבד לשמתי צריכא לי רבנן, לא לשמתי קמתחיל שמא דשמאי, א"ל רבבה ב"ח מירי שמיע כך בהא, א"ל הכי אר"י, מאי דכתיב כי שפיתי כהן וכו' תורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא, אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיו, ואם לאו יבקשו תורה מפיו, שמתי ר"י, לסוף אחליש ר"י, אתו רבנן לשיוולי ב"י, ואתא איהו נמי בהדיהו, בד חזוי ר"י חייד, א"ל לא מסתייד דשמתי לההוא גברא, אלא אחוכי נמי חייד ב"י, א"ל לאו ברודך מחייבנא, א"ל דכי אוילנא לההוא עלמא בדיחא דעתאי, דאפי' לגברא כוונתך לא חגיפי לי, נח נפשי דר"י, אתא לבי מדרשא אמר להו שרו לי, א"ל רבנן גברא דחשיב כר"י ליכא הכא דלישרי דך, אלא זיל לגבי דר"י נשיאה דלשרו לך, אוז לקמי' א"ל דר' אמי פוק עיין בדיני, אי מבעי' למשרי שרי לי, עיין ר' אמי בדיני סבר למשרי לי עמד ר"ש בר"נ על רגליו ואמר, ומה שפחה של בית רבי, לא נהגו חכמים קלות ראש בנידוי שלש שנים, יהודה חבירנו עאכ"כ, א"ל וירא מאי דקמן דאתי האידנא סבא לבי מדרשא, דהא כמה שני לא אתא, ש"מ לא מבעי' למשרי לי, לא שרי לי, נפק כי קא בבי ואזיל, אתי וזיבורא וטרקי' אאמתי' ושכיב, עיילוהו למערתא דחסידו ולא קיבלהו, עיילוהו למערתא דדייני וקיבלהו. מ"ט דעכיד כר' אלעי וכו' :

הקדמה

ז

חלק באלקי ישראל כו', וכל כך למה, משום שנאמר כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלם, ועכ"פ יעשו גדולי ישראל מה שביכלתם לעשות, כי אף על ערקתא דמסאנא להעביר דה, מחויבין למסור נפשינו, ק"ו לעבור על מצות השם המבואר להעביר על דה, *) ולהשקות צאן ה' ממי מרה ממאיר נפשם, להפרידם, מתורת ואמונת אבותינו, ושלחו מתם (ביצה ה') הזהירו במנהג אבותיכם, כי ממנו תצא תורה, והוא שורש מעמדינו בגליותינו, להשאיר לנו ער ועונה באהלי יעקב.

המחבר אינו מזכיר שמו, מפני שאין חפצו לדבר אלא לאנשי האמת, המקבלים האמת ממי שאמרו, יהי מי שיהיה, ובאיוה אופן שיהיה, אני הנגבר ראיתי עני, עוד זמן לא כביר, אשר יצאתי אל אחי דראות בסללותם, ואשר שבו במשוביהם, האומרים שובי שובי השולמית, ופרשו רשת דרגלם, להת מוקש דנפשם, לפלח בחץ כבדם, אשר יורוהו להרוג במסתרים תם, ומעי חמרמרו על מעמדם ומצבם, זרע אברהם, בני אל חי, איך נשתנה פניהם, ואמרתי איך תערב דנפשך לישב על השובע להשביע נפשך מעבודת ה' ותורתו, וכדברי המקונן, איך יערב לי אכול ושתות, בעת אחזה כי יסחבו הכלבים את כפיריך, אתה תמלא כריסך, וחביריך בדומה דך ימותו ברוך, בני ציון כמוד, אחים תאימים יוצאים מבטן אחר, חיק אבותינו הקדושים, כנפשך נפשם כי נפש ישראל אחת, גם הם זרע קודש מצבתם, ושורשם ללכת אחרי ה', ומנהיגיהם בעוכריהם, הצאן ירעו את רועיהם המאשרים המתעים, ומתם אלו המכתתין רגליהם ממקום למקום, לבקש דבר ה', ותחת אשר ימצאו דבר ה', להוסיף להם תבואה ביראת ה' ובתורתו, למלאות בתיהם שלל דשוב אל מקום בית אבותם, להאיר מקומם וגבולם באורה של תורה, להורות אחיהם להראות להם הדרך אשר אור ה' זורח עליו, להצדיק רבים ככוכבים לעומתם, כמו שהי' בימי קדם, כעת עיני מני עוני נגרו בשמעי עוד

(*) אל תתמה על דברינו, אם תדע את אשר אנו יודעים, מה שנעשה יהודים מאת נכרו בני מרי המתחדשים, לך נא וראה רוב קהילות קדושות מאז במדינות אשכנז, תמצא מהם רבים החיגנים חג (נאטאליא) כאחד מבני האומות סוככים על קריסטובים עם הגוים אשר סביבותיהם, ורבים מהם נעשו צדוקים וביתוסים, ומהם גם עול תורה שבכתב ורקו מעליהם, רק שנים או שלשה או חמשה גרגרים מהתורה, בחרו להם כפי ראות עיניהם, ומתחתתנים בבנות הארץ, ובמדינת אמעריקא תמצא כמעט בכל קהלה דת אחרת, לפי ראות המלגט המנהיג, והבט למדינת צרפת והקרובים לה, ההולכים בעקבותם מדינת מעהרן, שלעזוען וכו', לך נא וראה מעמד צאן ה' שמה, ועוד יותר מזה שאין הפה יכול להגיד, ה' ירחם, ותדע מה שעשה לך החרב המתהפכת אשכנז הזה, ותבין בינת נבונים, חכם עדיף מנביא, אשר מסרו נפשם רביתנו נוחי נפש, נגד המשנים, אשר הביאו שפה זרה במחנה העברים, לבלבל רוחם ודעתם מחקי ה' ותורתו, ודעו וראו הנשארים, שאם גם עתה לא תשמעו לקול הורים, גם עליך תעבור בוס, וכמוהם כמזכר זרעכם בגוים יהיו, ומתוך קהל ה' לנצח יאבדו, על כן עמדו על נפשכם ועל נפש עולליכם.

הקדמה

עוד אנחות אשר האבות מאוננים לאמר, בנינו אשר אנו מגדלים ביראת ה' ובתורת משה, כאשר צונו ה' אלקינו, וידינו קצרה בתורה ויראה, להשליטם על התורה והעבודה בבתנו, על כן אנו עושין כאשר עשו אבותינו, לשלוח בנינו לרבני הארץ למדוד ולשמש בשיבה, ולא די שלא שבו מלאים, חסרים שבו אשר חסרו כחני ועמל ידנו, ומחסרים אותנו מלכים סביבותינו במנהגים זרים ותהפוכות, אשר בשיבות למדו. מה יעשו אלה הצאן הרבי, אם מנהיגיהם עושין לתפארת ספרי אשכנז, המסיתים ומדיחים ומולידים טבע רע, לשפוך אש בחיקם, ואלה התלמידים רוצים להיות דומין להרב, מבלים ימיהם על הספרים האלה, השמים אור לחשך ושבים לביתם להלעיג ולבוזת על כי זקנה אמם, וחבירהם שלא עסקו בתורה ה', עושים ק"ו בנפשם, ולמה לא יהי כן, אם ידוע לך איכות רוב הישיבות כמו שהם עתה, מה שומעים ומה למדו מאבותיהם, הגדה בתכשיט זר, ולו יהא חילוק מחודד, יראה ה' האמיתית אשר צריכה להיות לעוסקי תורה, בפרט למורי הוראה בישראל, מאין להם, וכי הרב דומה למלאך ה', מעורר לבבם במוסר אחר מוסר, ולהשריש בלבבם יראתם להיות קודמת לחכמתם, ולהגות עמהם בספרי מוסר להיות ראשית דבר יראת ה', כאשר רבותינו ז"ל נוחי נפש היו עושים, או משגיחין שיהיו לתלמידיהם ספרי מוסר, שיהנו בהם בכל עת, שלא ימעדו קרסולם מאמונתנו, ולקשט אותם במדות והנהגות הישרות, ועכשיו לא די שלא שמעו כזה ולא ראו כאלה, מה מבנים משיבותיהם, שצריכים להיות איש טוב רואי, שיהי להם יד בחכמות ומדעות, (אין געבילדעטער מענטש), ומאין יהיה זה לתלמידיו הלא מבטן אמן ומבית אבותיו, יצא רק במסירה לדעת את ה' ותורתו, ע"כ חוסים תחת אלה ואלון ונחמים באלים שוחטי הילדים (עיין ריש פ' ב' דגדה) בעסיקות בספרי הצונים, המעוררים הרהורים רעים, ושופכים אש של יצה"ר בחיקם, ע"כ נעשה בעוה"ר מה שנעשה בבית, ממה שנעשה בחוץ, ואין משגיח, ואין עוזר, אלא עורנו בשם ה' העונה בעת צרה. — וע"כ חברתי את האגרת שלומים הזאת, לעורר בני ישיבה החרדים לדבר ה', ואשר לעתיד יהיה בית יעקב נשען עליהם, וגם לעורר אבותיהם שידעו ויבינו, שדור זה הוא איכותו כנאמר על זמן עקבא דמשיחא, אשתוללו אבירי לב וכו', ונתקיימה נבואת ישע"י ג"ט כי כשלה ברחוב אמת וכו', ותהי האמת נעדרת, וסר מרע משהולל וכו', ע"כ לא יסמכו על כל אדם אשר בראשינו, וצדק צדק תרדוף, דרשינן סנהדרין ל"ב בספרי פ' שופטים, כלך אחר כ"ד היותר יפה, ואל יזיוו ידם מספרי מוסר, להגות בהם בכל יום זמן קבוע, וישיבנו על משכני רועי ראשונים, אשר לא שלחו עוד יד במהפכת זר, חכמה החיצונית כלל וכלל, כי תורה אף יבקשו מפיהם, אף אם עמרת מלכים כתרם, ובשם גאון הגאונים יכונו, ושמעו לי להיות ה' מבטחכם, ומוזה ומוזה אל תנח ידכם, שתהי יראתכם קודמת לחכמתכם, ואז זה וזה יעלה בידכם, לפרי קודש הלולים, ולא תהיו כמעמרכם עתה, אין תורה ואין יראה, ושניתם מעשיכם ממעשי אבותיכם, ע"כ גם פניכם שניתם מפניהם, והאבות ישגיחו מאד על בניהם, ואם אפשר יהי איך שיהי לא ישלחו אותם כלל מבניהם, כי בדור הזה בעוה"ר הדרכים בחוקת סכנה, ועכ"פ יבקשו להם רב ההולך בעקבות אבותינו ורבותינו נוחי נפש, וע"כ תרגמתי כתבתי

גם כתב מיוחד בלשון אשכנז (אשר יודפס בקרוב), שגם אלו שלא עסקו בתורת ה', והם שלומי אמוני ישראל, אשר בכל עת עמדו על נפשם על קרושת שמו הגדול, שגם הם ידעו להציל מחרב נפשם:

ואל רבותינו מנהיגי האמת הנשואים לבית יעקב, באתי בתפלת עני שירחמו על הנשאר עוד בציון, ואל ישימו ידם לחיק, כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, יקבצו יחד ויעשו מעשה *) בכך מה דאפשר, להבריל מתוך טהנה עברים, אלה המהרסים מחמיאי ישראל בהבליהם החדשות לא שערום אבותינו, ואל יעשו עוד כאשר עשו, להרבות עוד כבוד לאלו בני אשכנז, ראשי האספסוף המרבים צדק לעיניהם בעצת נחש הערומה, להסית ולהדיח רבים מבני ישראל, המשפט לאדקים הוא, ע"כ לא תגורו מפני איש, אמרו לאחיכם מה שבלבבכם, **) והלא לכם הדעת בש"ם ופוסקים ונימוקי רז"ל נוחי נפש, ותדעו יותר מהאיסור והמכשלה לבית יעקב, ע"כ רעתם בקהל הגלג, *** והצדיקים ילכו בם, ולא יצודו במצודים רעים, אשר הפושעים יכשלו בם, וחביתיה לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתו לו, ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע!

(*) גמ' ספ"ק דקידושין אמרו מאיר שכב יהודה בעם יוסי שתק תורה מה תהא עלה.

(**) ובגמ' פ"ז דסוטה באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליו, מפני שהנפו לאגריפס המלך, (שולגו עיניו דמעות כשהגיע אצל לא תוכל להת עליך איש נכרי, והם אמרו אחינו אתה אחינו אתה), אמר ר' שמעון בן חלפתא מיום שגברה אגרופה של חנופה, נתעוותו הדינין, ונתקלקלו המעשים, ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך, פירש"י ז"ל שמתוך שלא מיחו ביד עובדי עברה, למדו הדורות את מעשיהם, ונמצאו כלן עוברין, א"ר אלעזר כל אדם שיש בו חנופה, מביא אף לעולם וכו', וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעני אמן מקלדין אותו וכו', וא"ר אלעזר כל עדה שיש בה חנופה, מאוסה כנדה וכו', ע"ש כל המאמרים ובין תבין את אשר לפניך.

(***) וכי לצדיקים יחשבו במה שמחברים יום ולילה בחכמות חיצונית, עם תלמידיהם, ואומרים שבוה המה ממצידיקי הרבים.

נער עיברי

אל הרועים

רועי ישראל, מדוע לא תשימו פניכם א פני הצאן, ושיתו לבבכם א העדרים, למה פניהם רעים, יום הולכים ודלים, וזה זמן מעט הימים עוד לא רחקו, ועמדו באמונה על משענת אבותם, ובפתע פתאום החל הנגף, וכרגע נתהפכו ונתרבה הפרצה, ועבר ושטף מבני ציון היקרים, עיירות וכפרים, ארצות ומדינות, שארית ירושתם נחלת אבותם, חקותם ותורתם, אשר עליהם שפכו דמם על פני כל חוצות, ולמה מרוב כל יתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב.

וכי תאמרו, מה היה ביכלתנו לעשות, וכי בדינו לתת לעם הזה לב חדש, ולברוא להם רוח נכון — אלו עשיתם מה שהיה בכחכם לעשות, או אם המעט מה שעשיתם, לא עשיתם, היה טוב, אבל לא כן, כי אם אתם המחדשים, בערתם את הכרם כרם ה' צבאות, לא די שלא בניתם, הרסתם, הבאתם להם משאות שוא ומדוחים, להרבות כבודכם וממונכם, לחבק חיק נכריה לבלע את הקודש, ובחשך ואפילה הלכתם בדרך חלקלקות, אם לא כן, כבר היתה החשכה יותר הרבה, ממה שהיה בעת אשר מלכות מיצר לישראל, גזר לתרגם תורת ה' בלשון יונית. ולמה לא ראיתם מקדם אחרית, גם אם לא האמנתם בקול חורים ומורים, אבותינו הקדושים אשר בארץ המה, ראו דרככם בני מדינת אשכנז וסעפיה, אשר משם מלפנים תורה יצאה, לכל ישראל, ויצא מבט ציון כל הדרה, מפני שהיו שריה כאילים, ופרשו רשת לרגלה להביא נכרים מקדשה, אשר צוה ה' לא יבואו בקהל לך, נביאיה חזו לה שוא ותפא, הראו להם את הדרך, והסיתום בקול נחש לאכול מעץ הדעת לדעת טוב ורע, אשר ה' צוה לא תאכל ממנו, ואכלו ונפקחו עיניהם, כאשר ידמה השכור על המלוכה, ובהתגלגלו בטיט ורפש אין מוצלח ממנו, ואין נבון וחכם כמותו, ובעבור ששמעו לקול נחש עזה המות בחלונותם, איך היתה חורבה עיר אלקים! תחת תורה וצדק אשר מקדם ילין בה, זה ימים מעטים מאז שמעה לקול מסיתים, עזה השורד עליה, שריה בגוים אין תורה, כי גם נביאיה לא מצאו חזון מה, העובר שניו יחרוק ואת קולו ירים, הוצאת העיר, הוצאת המדינה, צבי ישראל מאד גדול כים שברך, מי ירפא לך, כי כעת כבר הנחל שטף ועבר, עד צואר יגיע, רובם נתהפכו לרת צדוק ובייתות, כחש בקבלת חוץ, ורבים גם מזה אחורנית הלכו למרוד נגד ה' להתפאר הגרון על החוצב בו, לאמר עד פה תבא ולא תוסיף, וכל איש בונה במה לעצמו, אל שיקוצים ואל גילולים, משתחווים לשמש ואחרים אל ההיכל.

ואתם הרועים הפוסחים על שתי הסעיפים, ראה תראו ולא תבינו, לתת עצה להביא פלילה, מדוב האורב ארי במסתרים או השוחד יעור עיניכם,

תרדגו

הראנו על מיעוט פרנסתכם*) וכבר ידעתם, ילא תראו אחרים איך נביא ישראל ניום נתנו למכור, נשאו עול העם הזה עליהם, וסבלו הרפתם באמונתם, והלכו אחריהם יחף בגולה סמושך וממורט, ומאסו בתפארת אשר מלכים רצו להעלות על ראשם, מה סבל יחזקאל, ורמיה, ישעיה וכו', עד משה אביר הרועים, ואתם על רב טוב תרצו להתענג לאכול חלב העם הזה, דמם בנפשכם, עליכם אמר ה' (יחזקאל צ"ד) הוי רועי ישראל אשר היו רועים אותם, הלא הצאן ירעו הרועים וגו', הכבדו עצמכם בקלן תורת ה' צבאות, להעמיד צלם בהיכל, לקשט זונה נכריה בבית ה' למען חלל את שם קדשו.

ובני ישראל במצרים ערום ועריה, פקידתם שמרה רוחם, עבדות פרך עברו, סבלו סבלות מצרים, ועל נפשם עמדו לא שנו את שמם לשונם ומלבישם, איך לא נבוש מאבותינו אשר לא זרח אז עוד אור ה' עליהם, ואנו אחרי אשר כבר עמדנו כסיני, ואתנו אחות נחלת ה' צבאות אל עולם, לא די שלא ירשנו מעשה אבותינו, ובנים זרים ילדנו, נרבה חמא על פשע, להשהית נחלת ה', לשלוח יד בקודש, להלביש בת המלך תורתנו הקדושה בעצמה, בלבוש שק מלבוש זר מזונה נכריה.

ואתם הרועים הרעו נאמנה, כי מידכם יודרש נפש העוללים אשר הרגתם בחרבכם, הראתם להם הדרך להשחית, ואם גם בני עמכם הם התחילו תחלה, הידעתם אם שמעתם, כי הראש ילך אחרי הזנב, העם יוליכו את מנהיגם, הצאן ירעו הרועים, אתמדה, והשמעו לקול מהבלים לחבל את הנשאר נאמר בציון, הלא המה אומרים, אם מורינו נוטר עטרה על ראשו, לידע חכמות ומדעות נכדים, ומזה ומזה לא הניח ידו, ורבנו עומד לנע בצדקתו ותיטתו, אף שלחם גם הוא את לחם הרשע, ועיני הרביתם חללים על כל חוצות, נפשות ישראל היקרים, ועליכם הרועים המשפט, אתם תתנו חשבון עליהם, לפני אבי יתומים האלו*) וידעתו

(*) וכאשר אנו רואים כי המה להיטים אחרי הבצע, עד אשר אם לפעמים קצרה ידי עדתם מלחם שחרם, באים בורוע ע"י פלילים יערכאות ש"ג, ומייקרים שם אלילים, יתקיים בם ואשמותיהם לראשיהם, ואם הראשים יעשו ככה, מה יעשו ההמון הסרים למשמעתם.

(*) הגאון מו"ה יואלף המבורג זצ"ל אמר, כאשר בימיו ספרו על איזה שדרשו אז בבית המדרש נכרים במדינת אשכנז, עד שהגיעו לשם כבודם (ראקטארטיטעל) והם צדיקים, וספרו לו מצדקתם, ואמר ז"ל ובי מתמיהים אתם עצמכם על זה אם הס"ם היצחיר מסייעם להיות צדיק וחסיד, למען הריח על ידי זה אלפי אלפים נפשות, מי זה לא יצדק, אם יצדו בידו ומסיף לו עוד כח, עב"ס, וחכמה, וכבר כתוב בהחנה הזאת בחוכות ההכחות, וחכם עדיף מנביא, על כן לא תהמה אם המצא דייקן באלו שנים או שלשה נרגלים אשר מניח היצחיר ועצת הנחש הערומה, במידות טובות וצדקת הפלא ופלא, בעלי מעשה ועושין טוב לעמם, על ידי גמילות חסדים לעניים וענות צדק וימנם, אם גם אף באלו החת כבדים יקר יקור ע"י תפסיריהם, ינותנים התעודות לתלמידיהם שלא הניעו

נער עברי

וידעתי גם אני שיערכם משיאכם שבוה תזכו רבים והקרבו הלכבות וכו', וכי הצדיקו עצמכם בזה ביום בואכם לדין לפני מלכו של עולם, האמרו לפני ה' שרציתם לטהר את השרץ שבירכם, אחרי ראותם בעינים איך נחרבו כמה מדינות של תורה ויראה, מהמה עכשיו הזה, והדעו מה שדרשו ז"ל על לא תחנם, הנותן חניה להכמות ולשון זה בתורתנו הקדושה, והספר חרדים מונה מזה מצות עשה ולא תעשה רבים, והדעו (דברי רש"י ז"ל) בסנהדרין על מהני דעוסק בספרי חיצונים שהם בכלל שאין להם חלק לעיה"ב ופירש רבינו עיבודי ברטנורה ז"ל כגון ספרי אריסטו היווני וחבריו, ובכלל זה הקורא בספר ד"ה של מלכי אומות וכשירים של עגבים וברברי חשק — עיין שם — (ועיין קדושין דף ע' בל

הגיעו להוראה, ומסמיכים ידי שוחטים פסולים, (א) וכהנה כי רבים הללים הפילו, ולעולם לא נהקיים ולא יתקיים בדם לא יאונה לצדיק כל און, כי מאתנן וונה באו ועד אתנן וונה שבו, וגם אם הרבה יאמרו דך, שיכולין לעסוק בספרים חיצונים, יאעפ"כ יעמדו על אמונתם ויראהם כשאר העוסקים רק בתורת ה', לא היה ולא יכול להיות, דכה"ג מצינו מה שאמרו רבותינו ז"ל, דהיוד של קרא לא ירבה לו נשים וכו', השהמה לפני הקב"ה על שאמר שלמה המלך ע"ה אני ארבה ולא יסירו את לבבי, אמר הקב"ה יתבטל שלמה ואלף כמוהו וקין משלך לא יתבטל, — ומלכד דעת התורה ודעת הכמים, דהעובר על דברי תורה לוקה, והעובר על דברי הכמים ז"ל חייב מיתה, (ברכות פ"ק עירובין פ"ב), וכל מקום שנהנו הכמים עיניהם יכו', (מס' תענית) וערבים לו דברי דודים אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה ויהר סינה של תורה (עירובין ע"ז ל"ה) ואם ר"ע אמר אין לו חלק לעוה"ב, אשר הלכה כמותו מחבירו, קר"ה חיבא דלא מצינו פלוגתא, גם אם יעלה לשמים שיאו בתורה ובמעש"ט, ימחו מספר החיים; חוץ מעושי תשובה (ישליכו מעליהם עטרת ראשם (דאקטארטל) ועווב דרך החוה וכוכה ומתהרט על העבר, והי הטוב מקבל שבוה.

(א) הג"ה. עוד זאת ראיתי מבשלה בבית יעקב, ושמעתי גם כן מתאוננים על זה צדיקי הדור, על אשר סומכין הרבה טורי הוראה בישראל, ונותנין קבלות לשוחטים, וכותבין יאכלו עניים וישבעו, והם בעצמם לא למדו את נסיון הסבין והרגשתו, ולא עמדו בזה על נסיון, ע"כ מעט השוחטים בדור הזה אשר ראיתו, מצאתי שהם מאכילין נבילות לישראל, וכבר צוה רבינו יהונתן ז"ל על זה כבדוכיא בספרו — עיין שם — ומה יעשו עם ה', אם הרב גם כן בהוראה על שהוא רב בתורה, וצריך להיות ג"כ רב בסבין לשאל ולשמש תחלה לפני שיהמים מובהקים, ואני ראיתי מעשה בעצמי, בשבע ראשונה בלמודי בהרגשת הסבין שלא הרגשתי כלל בפגומות הדקות, עד אחר שימושין הרבה, וכמו שכתב רש"י ז"ל בחולין תלמוד חכם צריך ללמוד שחיטה, פירוש לאמן ידו וכו', ובתורת הדשן כי אף שקי"ל קטן איכל נבילות אין ב"ד מציין להפרישו, אפי"ה מצוה להפרישו מנבילות ומריפות, שהם משקצין הנוף ומטמאין הנפש, ובחת"ס חלק אי"ה על חרש שומה וקטן ביחד העלה שמוטב יהיה שומה כל ימיו וא"ל יהיה שעה אחת רשע, ומה נעשה לגדולי ישראל, בים

כל האומר אתרונגא ברמות רוחא דנימא או אתרוג בדקריא רבנים או אתרונג כדקאמרי אינשי וכו' עיי"ש) ובאבות פרק ה' משנה כ"ב ומינה לא תווע, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך וללמוד חכמת יונית, שאין היתר ללמוד חכמת יונית אלא במקום שאסור להרהר וכו', כששאלו את ר' יהושע מהו ללמוד אדם את בנו חכמת יונית, אמר להם ולמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה, דהא כתיב והגית בו יומם ולילה ע"כ, ותדע יחוסנו במצרים שלא שינו שמם, לשונם ולבושם, וג' ימי אפילה בעת שנתרגס תורה הקדושה בלשון יונית, ובגמ' בבא קמא פרק מרובה, באיתו שעה גזרו ארור מי שלמד בנו יונית, בראותם שעל ידי זה דבר אחר בא לקרבן ה', ומה שדרשו רבותינו ז"ל במדר' פ' ואתחנן ללכת בהם, ולא בחכמת האומות, ובגמ' מנחות צ"ט ובירושלמי ריש פ"א שאל בן דמא אני שלמדתי כל התורה כולה מה אני ללמוד חכמת יונית אמר לו למד אותה בשעה שאינו לא יום ולא לילה, והגית בה יומם ולילה כתיב, ובספרי פ' ואתחנן ואפי' בחכמות העולם אסור לעסוק, שנאמר ודברת בס' שלא תערב עמהם דברים אחרים, ואפי' מי שלמד כבר כל התורה כולה, שמא יאמר למדתי חכמת ישראל אלך וללמוד חכמת האומות, ת"ל ואת חקותי תשמרו ללכת בהם, אין לך רשות ליפטר

ביום של שלמה סימן ל"ט כתב, והעתיק לשונו בפ"ט יו"ד סי' י"ח ס"ק ל' ה"ל, אני הנבחר ראיתי את עניי, פעם אחת הייתי בועד קיבוץ חכמים, ובא שוחט דממא וסניני בידו והוה המעשה בעי"כ ושחט בפרות, ולקחתי הסכין מידו ושאלתי אם כדוק, והשיב כדוק, ובדקתי ומצאתי הנזרת צפורן, ולקח השוחט הסכין במהירות כהרגלו ושחט כי ואמר כשר הוא, וחזרתי ובדקתי ומצאתי פנימה כבדראשונה, ומקצת אלופים נערו בו ואמרו מה לך בנסתרות, ואמרתי גלויות הן ולא לחנם כתב הרא"ש ז"ל הרבה יישוב ויראת שמים צריך ב', עד שהי' שם זקן אחד ומופלג בחכמה ובעל הוראה ובדק ומצא פנימה עכ"ל מהרש"ל ז"ל, וכתב ע"ז שם בפ"ט ומעתה אין אני מתמיה על חוצפא וגאוה כזמנינו זה, אם היה כן בדורו של מהרש"ל ז"ל, שהחציף השוחט נגד גאון ישראל וזהרר, שהיה תורה וגדולה במקום אחד, כ"ש עתה עכ"ל פ"ט וזכרהו. — ובכרתי סי' ד' ס"ק י"ב כתב, ובאמת המורה חוקר ודורש דינים וכוהיכי תמצא, וזה לומדין עד שבקיאין בו לפי שעה, אבל העיקר לידע ולהרגיש בפנימת הסכין אינם חוקרין כל כך, ובעה"ז רבה המכשלה, כי צריך מאד הרגשה ולפעמים המורה בעצמו אין לו הרגשה, וכפרט איש אשר בא בימים ובוש דומר לאחר שיכדוק, ויבין כך בעו"ה תקלה מצוי' ורבים חללים הפילה, ועצושים כל הרוגיה, ומעיד אני עלי, אף שהי' יש לי הרגשה, מכ"ט הואיל ונקתי אין אני סומך על בדקתי, עד שיסבימו שוחטים מומחין עמי עכ"ל, ועיי"ש ס"ק י"א שראוי לאחר ב' או ג' שנים לחזור לנסתרו, וכן כתב בקבלה, ושם ס"ק י' לענין דינים מברר שצריך להיות שגור בפיו ממש וכו', ועיי"ש ס' י"ח ס"ק א' פלתי, ועיי' תב"ש, ומצוה לגלות שיהיה המורים נזהרים שלא לראות סכין אשר הביאו לפניהם אם לא ראו בהשחזה, כי הרבה שוחטים כעוה"ז מושחין הסכין על החתך בחבל ולא נרגש הפנימה דקה.

נער עברי

לופטר מתוכם, ע"כ. ובגמרא סנהדרין ק' ע"ב אמרו אפילו בן סירא שמלא ממנו מעליותא מוסריות הוא בכלל ספרי חיצונים, מפני שדבר אחד בו משונה מדבר חז"ל ע"ש. (ועיין דקמן בחלק ב'). והשר הגדול החכם הרופא הר"ר יודה בן אלפכאר כתב וז"ל בתיך הדברים, מתי ניתנו מקראי קודש להידרש במידת החכמה היונית, וילכו אחורנית, ומתי נחיה אדם על אפרים, ותעלה ותצא מרכבה סמצרים, לא כן הדבר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. — ודברי רשב"א בהשבוותיו גלויים, והלא קרוב הדבר אם ראייתם ושמעיתם צוואת רבינו משה סופר זצ"ל ורשוננו, בספרי רמ"ד, (רשע משה דעסויא) אף תשלחו יד, ואז רגליכם אל ימערדו לעולמי עד, ע"כ, וציוה על זרעו ועל זרע זרעו, שלא לדרוש בלשון לאומים, וקלל קללה נמרצה, למי שידבר במקומו בלשון לאומים, והוא גם הוא ראה הפרצה המתגברת, וכתב ז"ל ואל האמרו נשתנה העתים, כי יש לנו אב אחד לא נשתנה ולא ישנה, ע"כ, ובגמרא חגיגה דף ט"ו אחר מהו, פירשי ז"ל מפני מה לא הגינה תורתו עליו, ומתרין אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש ספרי מינות נשרו מתיך חיקו, ובשבת דף קט"ו ע"ב תוס' ד"ה ב"ש, מיהו אותן מלחמות שכתובין בלע"ז נראה לרבינו יודא דאסור וכו', וגם בחול לא ידע ר"י ז"ל מי התיר להם, רהוי ליה משום מושב לצים, ע"כ, ובסקינן כן בפירוש בש"ע סי' ש"ז סעיף ט"ו וז"ל, מליצות ומשלים על שיחות חולין ודברי חשק, כגון ספר עמנואל, וכן ספרי מלחמות אסור לקרות בהם בשבת, ואף בחול אסור משום מושב לצים, ועובר משום א' תפנו א' האילים, א' תפנו אל מדעתכם, ובדברי חשק איכא תו משים דמגדה יצה"ר, ומי שמעתיקן, ומי שחברן, ואין צ"ל המדפיסם, מחמיאים את הרבים ע"כ לשון המחבר, ומה יענו ליום הדין, ויגידו ליום התיכחה, אותם הסרוחים על ערשותם בספרי אשכנז, בפרט ברובם המעוררים הרהורים רעים, המהדר ביום וכו', ונחמים באלים שוחמי הילדים, שופכי דם האדם באדם, והמקשה עצמו לדעת יהי בנדוי, ומי יספיק לכתוב פשעם וחטאתם, עיין ריש פרק ב' דנדה ודרשו מספר ה' ואז פליצות ובהלות יבעתיך מיום חרון אף ה' בקומו למשפט. — וברא"ש ז"ל פרק השואל בשם הר"ר יונה, והל"ן דכתבו מליצות ומשלים של שיחות חולין ודברי חשק, אסור לקרותם בשבת, ואף בחול לא ידענא מי התיר להם, הרי נאמר ובמושב לצים, ודי לנו כמה שפסקין בדברי מרן המחבר ז"ל — והיוצא ממנו אלו העוסקים בספרי דברי הימים ושיחות חולין, עוברין בכ' לאוין, ועל פי מתני' דסנהדרין אין להם חלק לעה"ב, ולספר חרדים עוברין גם על לאו דלא תחנם ועוברין על מצות עשה דידברת בם, וללכת בהם כדרדשו ז"ל, ולא בחכמת אומות (ועוד יותר עיין בחלק ב'), ואזו של ספרי חשק ניהנם כלה והם אינם כלים, אם אינם עושין תשובה, וה' ירחם וימיהר לבכסם לשוב אל ה' בכל לבבם.

ואתם בני ציון בין תבינו את אשר לפניכם וכו', (משלי כ"ג) ואף תאמרו הואיל ורבים יראים הילכים בדרך הנלוו הוה, לדרוש לשון לאומים, ועל שפם שפתי זרה ברור מלפני, להורות את בני ישראל, גם אתה לא תצטרך לצדק מהם, הדא על זה נאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות, פירשי מרביתנו ז"ל, יצא האמר הואיל ורבים הם נלך אחר הרוב וכו', אלא אתה הווי דין דין אמת לאמתו, והקולר

והקולר תלוי על צואריהם, ואז תשמעו לעצת היצה"ר, אשר מרקד בין העם לאמר, שלא יבינו בשון יהודית, כי למה יבינו אותם בעמדם על סחורותם, וננש העם בשפתיו על כי לבם רחק מה, תדעו נאמנה שהדברים מהורים עושין רושם ומורד בלבבם, ואם בני חיל אתם, לא תיראו, ולא תגורו, ויכחשו לכם אויביכם, ואהם על במותימו תדרכו. *)

ואף גם אם ימצא איש שורש פורה, שיוכל לדחות כל הראיות המובאות הנ"ל, כי כאיש גבורתו, הבא לטהר מסעיון לו והבא לטמא פותחין לו, מכל מקום היום לא נצטרך עוד לאמונה ולהוכחה, כי ראינו מעשה ונוכח הלכה, הן בעינינו, ראינו, שהדבר הזה החריב הרבה מדינות, ועשה כליון ר"ל בתוך עם ה', וזרקב בעצמות אמונת ה' ותורתו, ובעוה"ר ראינו רובם ככולם, באיה לא ישובון, ועכ"פ לא ישיגו אורחות חיים האמיתיים, ורוב מגדולי ישראל מה שהיו יכולים בידם להיות כגדולי הראשונים, ועל פי שכלם נפלים ודעתם, אלו היו הולכים באורחת ה', היו משיגים להשתמש ברוח הקודש, ונאבדו מגדולתם, והרבה גם מחיי עולם הבא הם נדחיים, ולמה לא נעמוד אנחנו על נפשנו ועל נפש זרענו :

ואת חטאי אני מזכיר היום, גם אני הייתי אחד מנערי בני ישראל תחת יד רועים כאלו, ולמדתי מהם לשון וחכמת לאומים, וכאשר הייתי לנער מבחין, ואמרתיו בלבי הדברים הנ"ל, שחטא הוא להשחית נהלת ה' בדברים אלו, ואף גם לדרוש אותם בשביל הרבים, כי עזינו לילך בפסיעת אבותינו לא נמעיט מראשונים, הזהרו במנהג אבותיכם ששלתו מהם וכו', ודעי את גדיוותך על משכנות הרועים (עיון שם רש"י בשם מדרש), ופעם נהפכו לי מחשבותי, אמרתיו אם כבהם יהיה כחך וכחם על הלשון הנכיר, ידך בעורף אויבי ה' תהיה, ותוכה את הרבים, ורבים מדועי עמנו אשר לצדיקים נחשבו, הפצירו בי לעסוק בהם, והחליקו בלשונם והתרו אותי, שאחוס עלי שלא אאכיר המכשירים שה' נתן לי לעמוד כפרץ נגד פריצי בני עמנו, ומהוך הדברים האלה, הייתי פוסח על שתי הסעיפים לא ידעתי מכן הדרך אשר אלך, ואז לא נודעו לי מדברי רז"ל מה שנודעים לי עתה, ולא כינותי עוד חטא העכשוי, וגם מחבירי רבים יראי ה' אצילי בני ישראל, אשר לאורי הלכתי, שאזל את פי, ולא היה סיפוק בידי להשיב פשר דבר מוחלט, ושפכתי שיח לפני ה' יום יום, ואמרתיו בתפילתי אב הרחמים גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך, וב' מחסדי תכל כאין נחשבו לי נגד רצון אחד משבינת עונך, שמור נא הבטחתך לעזור הבא לטהר, והודיעני דרך זו אף, כי לעשות רצונך אלהי חפצתי, והעבר נא עיני מראות שוא וכו', והשם ברחמיו לא בזה ולא שקץ עונות עני, ובדרך פלא הורני באורח צדיקים כאור נוגה, אורית לא ראי חשך, ואדע ואשית אל כפי להבין צעדי, ויעבור עלי מה, לא טוב אנכי מאבותי נביאי ישראל ידועהם, מה סבלו מהמתפרצים בישראל ולא

*) ובש"ע יו"ד סי' שלד סעיף מ"ב שם, שבזרחים ונשטמים מלגדות ת"ח וכו', ואי סני שימעיני כגון מהעסק בספרי אפיקורסת וכו', וש"ש מתחלל ע"י משמתן ליה.

נער עברי

ולא המו אשורם, ואם ח"ו על הפרנסה נדאג נגד ה' המפרנס חיה ועיף שלא בצער וכו', ועל כבודנו נחוס או על בן על אח על אם ועל אב נגד כבוד המקום אבינו שבשמים הוקן:

והלא תדעו נאמנה, כי יבטל רוחכם ודעתכם להשביע בורים כחכם, ועצביכם בבית נכריה ונהמתם באחריתכם, לא די שלא תוסיפו חכמה על ימי נערויכם, אלא תטפשו כוקני עם הארץ*) וכל אחד מהם לא זכה ולא יזכה, לראות מאורות אמיתיים תורת אמת, ולניק מצוץ דבש רזי תורה, והימים עברו ושב לבית עולמו בידים ריקניות, שימו זאת על לבכם והתקושו וקשו קשות עצמך ואח"כ קשום אחרים, תקשמו תחלה ותרחמו על בת העלובה נשמה המהורה, אשר לקחתם מאת ה' אלקינו, ולהיות בגדיה לבנים תמיד, וכוה תקשמו גם אחרים, כי כל אדם שיש בו יראת שמים, בידוע שדבריו נשמעים אמרו רבותינו ז"ל, שנאמר סיף דבר הכל נשמע את אלקים ירא וכו' (ברכות ו' ע"ב).

שמור אחי אמרי כי נפש ישראל אחת, שחה מים מבורך ושמה באשת נעוריה, ולורים אל תתן חילך, ה' עמך גבור החיל, תצלח ותרכב על דבר אמת, ותעשה לך כבושים. תלחום ותלכוד תנצור ותאכל פרי, ואל תדאג ליום מחר, היה סבן בגדותיך, והמה עצמך לסבול, כי אחריתך ישגא מאוד ושלמו ימי מעוניך, ואז שלם יהיה באחריתך, מרוב כל העבוד את ה' אלקיך, להרבות עבדים לך, ובשמחה תביט אחריו, לראות איך הלכת אחרי ה' חורבה. בערבה הישר לפניך דרכך, ויצאת מתוך אנשים חוטאים האלו, ואתה תהי' לנציב מלך מלכו של עולם, ולא ימערדו קרסוליו, חגור חרבך על ירך גבור, בטח בה' באמת ובו תדגן שור, וקמת ועלית, ובדבר ה' אמרתי אמרי והשימע ישמע ויחדל וחי לעולם.

ובהגלות ה' על עמו, וירחם עוד ישראל, ומהר ישלח לנו המבשר, ואז כל הרועים

*) בילדותי הייתי רגיל לפרש מאמר זה, דבשניהם נקט זקני וכתב כל זמן שמוקיני, אלא זקן זה שקנה חכמה, או חכמת התורה, או שאר חכמות, וראינו בחכמי אימות עולם מחברי ספרים, אף שבעת צאתם לאור מקובלים המה, ודעתם וכבודם מלא עולם, אחר זמן, החדשים אשר אחריהם הולכין ומוסיפין ומשניין, ועל כן ראשונים למבזה נשארו, ותחת כבודם מק יהיו, וכן למשל תרגום דעססא בתחלה ה' להפארת, ועכשיו תרגום צונץ וכדומה מעולה יותר, על כן מולין וזורקין, וכן לעולם הבאים אחריהם מוסיפין על דבריהם, וממילא ראשונים שבו לעפרם, אמנם ההוגים תורת ה' ועמלים בה, כאשר זוכים לחיות דעתם לרבים בחבוריהם, הדעה שלהם שנתנו לפנינו חי וקים, כנפשם ומעשיהם כבודם במקומם לעולם יהיה וירבה ויפרוץ, וכי נגרע מכבודו של הרמב"ם ז"ל בשביל הכחבר, או מכבודו של ר"י ז"ל בשביל פני יהושע. אדרבה ראשונים מוסיפין והולכים, צפורנם של ראשונים וגדל ע"י האחרונים, וזה כין זקני ע"ה לזקני ת"ח, אלו ואלו חכמים בדבריהם ובדעתם, אמנם דעת זקני ע"ה כל זמן שזוקינין דעתן מתפשטת, ודעת זקני ת"ח כל זמן שמוקינין דעתן שמסרו לנו מתיישבת, עליהם, וקושטא קאי וחי וקיים לעולם כיוצאם וקנים.

הרועים בעדרם יבואו, שארית הנאמנים לא יבושו ולא יכלמו, ויזהירו כוזהר הרקיע, יראו עינינו וישמח לבנו שמהת אלֵקינו, והנה מלכנו וה' בראשנו.

ואתנפל לפני ה' בעת ההיא, ואזעק בקול מר, ועיני יורדות מים על שבר בת עמי, ואומר בתפלתי (טוב להתפלל זה בשעת תיקון חצות) ה' אלֵקי אברהם יצחק ויעקב, אבות העם אשר בחרת לסגולה, ושכנת שמך עליהם, והנה פזרתם זה כמעט אלפים שנה וילכו אחורנית, נסתם מהם מעיינות החכמה, אבותינו דורשי שמך היו יודעין מעשי מרכבה דבר גדול ודבר קטן, ראו דרכך בקודש, ועל פיהם ישק עמי, הנה נזרו ושמעת ועשית, ועתה מה רבו המדרגות אשר אחור הלכתנו, חשך ואפלה ישופנו, יום ולילה אזעק ואין פונה, אין דורש ואין מבקש, כאלו חיו אין אלֵקים בישראל, כמת מלב נשכחתי, וקדר הלכתי, אמנם גם לו תקטלני כך איחל, לא אעזובך ולא אשכחך, וגם אתה לא תוכל לשכוח ברית אהבת נעורים, נא אל תעזבני דודי, חוס נא על צאן ההריגה, כמה נפשות קדושות מישראל, בני ציון היקרים, נדחו ונאבדו מלפניך, ובני שוממים היו מחמת המציק, ולא תשים עיך יד אל חילך, חוש נא ומלמ, נא תדלג על העונות ועל הפשעים, ותזכור אריכות הגלות, ויראה לפניך כושר מעשי אבות, הורי וטורי שבכל דור ודור, עד אברהם אבינו הראשון, ותעלה לפניך צער הצדיקים בקברם עד זרעם אהריהם, וכבר נשבעת לנו שלא תשכחנו, ולא תמתין עד שנביא לפניך ריק מכל, ויבוש יעקב, בוש נבוש מאבותינו הבושה תכסה פנינו, ונכלם מבנות ירושלם אימות העולם, כי הלא יאמרו גם אתם, חוליתם כמונו אלינו נמשלתם, ואנו ואבותינו תחלה היינו ממכירך מקבלי תורתך, ובמדבר אחרך הלכנו, ואבותינו דמם שפכו עליך, ותלכ לבם ובנים ובנות זכחו לפניך, ואתה תעלים מזרעם ולא תראה ותכית ותחוס, כי ערום וערירי אנחנו, ולבי ימם בזכרי מעמדנו, וזכרך על יצויעי עלה, ואזעק בקול מר, שחה לעפר נפשנו, קומה עזרתה לנו — יהי רצון מלפניך ה' אלֵקינו ואֵלֵקי אבותינו, שתגדור פרצת עמנו, ותקרב פזורינו, ואל ידח ממנו נדח, יתמו חמאים מהחוטאים, ותשיבנו אליך ברחמים, אמן.

פרק ב'

אמר הכותב עוד שנית אנופף ידי, לבקר סילון הממאיר לבית יעקב, לעירר הלבבות ולפקוח עיני עורים, להשיב לב בנים אל אבותם, ולהציל עוד הנשאר בציון, המצוינים בתורת אבותיהם, מאויב הפנימי, חמת עכשוב, הנחש הקדמוני, אשר רצינו להאכיל מעץ הדעת ולהרחיק מעץ החיים, ולהעמידם ערומים מה' ותורתו, ולהמיתם מחיי עולם, וידעו ישראל מה שנעשה, ויחשבו על העתיד, ועל זרעם אחריהם, לגדור גדר ולעמוד בפרץ, ואף שכבר מבואר הדבר בפנים מקרא, ומגמרא, וסברא, מפוסקים ראשונים ואחרונים, באתי להוסיף קצת, באמרי רבותינו הקדושים ז"ל בזה, ובפרט מה שנוגע ללימוד פילוסופיא.

פסק דין בש"ע יו"ד סי' רמ"ג, דעת המחבר ורמ"א ז"ל, לאסור כלל לעסיק בשום

נער עברי

בשום חכמה, חוץ מתורתנו הקדושה, ומכ"מ מביא הרמ"א ז"ל, יש אומרים לכתור לעסוק בחכמות הטבע, (עיין ש"ך) בלכר, לא בספרי מינים, ודוקא אחרי אשר מלא כרסו מש"ס ופוסקים, ע"כ, וכן פסק הרמב"ם ז"ל אשר המעקשים תולין סרחונם בו, אשר ידע מחכמות, אחרי אשר ידע כל התורה כלה, ועסק בהם במקום חוץ, אף על זה נתחרט בסוף ימיו, כמבואר במגדל עז הלכ"י ספר תורה, והוא פוסק בפ"ד מהלכות יסודי התורה בלשוננו, ואני אימר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכו', שהם משיבין דעתו של אדם כו', לנהוג חיי העולם הבא, ואיפשר שידעם הכל קמן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר, עכ"ל. ועיין תשובה ריב"ש סי' מ"ה ע"ש, אמנם ספרי הטבע לא מן השם היא זה, אבל ראוי למנוע מהם וכו', וכבר שאל הנגיד רבי שמואל הלוי ז"ל, מרבינו האי גאון ז"ל, אם מותר לעסוק באותם חכמות, והשיב לו ז"ל תיקון הגוף, ומישור הנהגת האדם, הוא עסק המשנה והתלמוד, ואשר טוב לישראל, כי הלימוד התורה יועיל לעצמו ולאחרים שכמותו, ויועיל לעמי הארץ, כי ימשכם לדרכי התורה והמצוה, ואשר יסיר לבו מזה ויתעסק בדברים ההם, יסיר מעליו תורה ויראת שמים, ויפסיד באותן הענינים זמנו, כי יסלק מעליו כל דברי תורה לגמרי, מוצת ההסרה, יארע לאדם שישבש דעתו עד שלא יחוש לעיובת התפלה, אבל אשר ימסרו עצמם לתורה ויראת שמים, יצא להם מזה כי ינהגו כל ההמון לאחרית טובה בלא פקפוק, ולא ישימו שום ספק בהקב"ה, ואם תראה שאותן בני אדם המתעסקים באותן חכמות, יאמרו דך כי הוא דרך סלולה, ובוה ישיגי ידיעת הבורא, לא תאבה להם, ודע כי יכזבו דך באמת, ולא תמצא יראת שמים, ויראת חטא, וריונות, וענות, וטהרה, וקדושה, אלא בהמתעסקים במשנה ותלמוד, עכ"ל התשובה ההיא. גם הרשב"א ז"ל כתב כן, וכתב ואין להביא ראיה מהרמב"ם ז"ל, כי הוא למד קודם לכן כל התורה כולה בשלימות, הלכות ואגדות תוספתא וספרא ספרי, וכולא תלמודא בבלי וירושלמי, וכדי להשיב את האפיקורוס, עשה ספר המורה, ועם כל זה לא נמלט מהמשך אחר קצת דיעות הפילוסופים, וכן ברלב"ג שהי' ג"כ גדול בתלמוד, המיהו אותן חכמות מדרך אמת, (בספרו מלחמת השם), ומעתה ישא כל אדם ק"ו בעצמו, איך נעמוד אנחנו אשר לא ראינו מאורות לערכם, וכמה וכמה ראינו פרקו עול התפלה, נתקו מוסרות התורה והמצוה מעליהם, בסיבות לימוד אותן החכמות, עכ"ל. וז"ל השל"ה הקדוש במסכת שבועות דפוס פראנקפורט דף קפ"ג, הרחקת לימוד פילוסופיא, ואיסורה מבואר בדברי הקדמונים ואחרונים, ואם להביא כל דבריהם היא עלי למשא, אפס קצת מהם תראו, מה שכתב מזה רב האי גאון ז"ל נמצא בעין יעקב במסכת חגיגה, במאמר ד' נכנסו לפרדס עין שם, והרא"ש ז"ל בתשו' כלל כ"ה ז"ל, ואעפ"י שלא ידעתי מחכמת חיצונית שלכם, בריך רחמנא דשיובין מינה, כי בא האות והמופת להדיח האדם מיראת השית ותורתו וכו', עד לא תהא תורה שלנו כשיחא בטילה שלכם, חכמת הגיונכם אשר הרחיקו כל חכמי הדת וכו', עד כי חכמת התורה וחכמת הפילוסופיא אינן ע"ד אחת, ואמר החכם כל באיה לא ישובון, ר"ל כל הבא ונכנס מתחלה בחכמה זו, לא

יוכל לצאת צמנה, להכניס בלבו חכמת התורה, כי לא יוכל לשוב מחכמת טבעית, ולא ישיג לעמוד על חכמת התורה שהיא ארחות החיים, כי יהיה לבו תמיד על חכמת הטבע, תעלה ברוחו להשוות שתי החכמות יחד, ולהביא ראיה מזו לזו, ויעית משפט כי שני הפכים הם, צדית זו לזו, ולא ישכבו במקום אחד, עכ"ל, וע"ש כי קצרתיו, ובעל שבילי אמונה היה נכד הרא"ש כמו שכתב פעמים בספרו דף ק, הוא כתב בנהיב ח' וז"ל ראיתי הועי רוח, שחשבו עשיית המצוות שאבני ורמא נושאין ונותנין בהם דבר קטן, שלא עלה ביד המתעסק בהן רק שכר עשייתן, שאין בעשייתן רק שקיים מצות הש"ת וכו', עד ומה יצא להם בטול העשייה בכלל המצות, בתפלה וחפצין ואיסור והיתר, ואין נהנים דעתן רק בחכמת הפילוסופיא וחושבין שזהו מעשה מרכבה, וזה באמת אכזרין ומוות המאמינים כן, נכדלים מקהל ישראל וכו', עד ומרוב עונינו נמצאים מבני עמנו, נמשכים אחר הפילוסופיא, אפרים רועה רוח ורודף קדים*) וברית עם חכמי האומות יכרותו להתעסק וכו', ומביא ראיה מפרק חלק כי לופדי הפילוסופיא אין להם חלק לעולם הבא, אח"כ הורה ולא בוש על חטאתו אשר הטא, בלמדו מ ע ט טמנה בזה הלשון, עם שידעתי שעשיתי בזה עין אשר הטא את עוני אני מכיר וחטאי אני מוכיר וכו' ע"ש, כי קצרתיו, והרשבי"א ז"ל סי' תר"ט מהשובותיו האריך בזה יהא לך שנים שלשה נגזרים מראשי אמרי מאמריו; אמר, המתמיד בספרי היינים, עושה אותם עיקר ועיקר תורת ה', מן החרב אשר בידם לא נשמר, וישים מר למתוק ומתוק למר, מעורר על תורת אמת מצה ומריבה וכו', עד גם ראיתי את הלחץ שלוחצים נגד התורה וחכמיה, וכמעט עוקרין כל החומיה, עד ואם יש בספרים ההם קצת דברים מועילים, יש בהם כמה נזקים, ושועלים כרמים מחבלים, ומושבים המתמיד בהם בחבלי השוא, ונתעה לא יאמין בשוא, ויצא שכר הדבר הטוב בהפסדו, במצות אשר הכוהו חכמים בין ידיו, ואם אסרו חכמינו ז"ל להנות בספר בן סורא, מכ"ש באלו, יש שגורמים לסור מאחרי ה', היחתה איש איש בחקו ובגדיו לא תשרפנה וכו', ויתר דברי קצפו אשר קצף על יושבי עיר פרובינצה, על התעסקם בספרים חיצוניים, והחרם שהתרים היא ובית דינו, שלא להתעסק בהם, הלא הם כתובים על ספר תשובותיו ע"ש, והחסיד הר"ר שם טוב בהקדמתו לספר האמונות אשר לו, נתרעם על המתפלספים מבני עמנו, בזה להם לעג להם, ובסוף דבריו אמר בשחקרתי בדבריהם בערה בקרני שלהבת, כי פרחו בבני יעקב צרעת ממארת, וראיתי כי בכל דורות האלו בפרו והמירו המופלגים בחקירה ע"ש. ור"ת בספר הישר, מנה י"ד דברים המכילים עבודת השם ית', והאחר מהם החכמות הרעות, וז"ל

(*) בספר חיי אדם כלל א' כתב שם על הכל פילוסופיא וז"ל הקדושה, וכ"כ פליסוף נדוד ומפורסם מחכמיהם (קאנט) בשנת תקמ"ה, שכל המופתים, שכללים הנהוגים על ידי בן אדם הם שקר, ואין לסמוך עליהם, והראת ב' מופתים על חידוש העולם, וכן ב' טיפחים על הפוכו, ונלאו כל הפילוסופים להכחיש המופתים בין אלו ובין אלו, ומה הוכיח שכל המופתים הם שקר מוחלט, רק האמת מה שקבלנו מאבותינו. עכ"ל.

נער עברי

יזיל נש חכמית משהותה האמנה במין חכמת היוצנים, וחכמת הפילוסופיא, ואין לעיבה אלהים לשקוד עליהם, רק יחקק מהם בכל כחה, כי טרם ישיג מהם תועלת, ואבד אמנותה, וכמה חכמים בעיניהם חשבו שעלו למדרג החכמה, ושעמדו בסוד גדול ולא ידעו כי יחקק מהאמנה, ולא יכירו הדבר, כי המתעסק בחכמת הפילוסופיא, תחזיקה מעט מעט, והוא לא ידע, ולא יבטח הנכנס בפילוסופיא שלא תאבד אמנותה, אם לא יהיה לו מלמד בקי יחסיך, שיהיה וישמרהו ממקומה שהחליש אמנותה, ואז ימלט, אבל בשילמד עם רב וחכם שאינו חסיד גמור, או לבדו, אין ספק שהשחת אמנותה, זה הכלל הוא עמיד לכל ידאת ה', ולכן צריך להזהר בו עכ"ל. בשער ה' ובשער י"ב כתב יזיל אם מתעסק בחכמה היוצניות אשר מחיתו הם, צריך לבקש עסק אחר שתהיה מחיתו ממנו (יזכרהו), וישלך עסק זה, כי יהא ההיזק חבא עליו יותר מן התועלת אשר ירונה בו, כי כל המשחיתים אמנותם המאבדים הקולם מעד"ב, הם אשר דבקו בחכמת היוצניות ואשר התחברו ללימודיהם, ואם יחשיב שהוא חסיד ולא יוכלו החכמות להשחית את אמנותה, אין הדבר כאשר ידמה, אבל הוא מתרחק מעט מעט מהאמנה ואינו מרגיש, וחשוב שהוא מחזק בתומתה, והוא לא ידע שהוא רחוק ממנה מאד וכי עכ"ל. ומה מאד האריך הרב המקובל, בספרי עבודת הקדש בחלק התכלית פרק ט"ו וי"ח וי"ט, יצא מחלק סתרי תורה, בפרקים אלו נלה קלונם ברבים ילהור מהם במאד מאד, ואמר כי שלמה המלך ע"ה יסר ספר משלי ברה"ק על שתי נשים אחת אהיבה ואחת שנואה, השניאה היא הפילוסופיא, אשה המנאפת, והיא אשה רזה אשר אמרה החליקה, והיא המפתה את האדם ולא ידע כי בנפשו הוא מביאתו לידי מינות, והאשה המשכלת, אשה ידאת ה' היא התהלה, היא תורה צוה לנו משה מורשת, א"ת מורשה אלא מאורשה, וכוהר פ' כי הצאגילה כי אית שרים תלמידיו חכמים, ובגדרן בארץ מארי פילוסופים דישאל, ואית שרים כבמות ובגדרן בארץ עמי הארץ כו' עיי"ש, אח"כ סיים אית אחרתן מארי סתרי תורה, דאיתן ירתק נשמתן מסכרא דמלכותא קדישא דאיתו כליל מ"י ספירין כו', על כן אשרינו מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו, למלא כרסנו ממקרא משנה גמרא ופוסקים, ואח"כ לעסוק בחכמת הקבלה, ואז נתקדש בקדושה גדולה, ואז נשמתנו תלך בדרך סלולה העולה בית א"י, מקום אשר ה' שם אהלם, ותתרוסס ותתגדל ברוב גרוה סכר מאורות העליונים עכ"ל של"ה הקדוש. — ודע כי אשר הרבו לדבר ולגנות על פילוסופיא, יותר משאר חכמית היוצניות שהביאו רק דרך גמרא, האי מפני שעל ידי פילוסופיא הוא סכנה לבא לכפירה משש ח"י, כי שבוח היה להם בהורח מפני שהוא על ידיעת ומציאת הבורא ב"ה.

והא לך אפס קצתו מראשי פרקים, של איש אלקים רבינו מאיר בן גבאי ז"ל בעל מחבר ספר תולעת יעקב, מה שכתב בספרו עבודת הקדש הגדיל בפרק ט"ו מחלק התכלית, הפילוסופיא והיא הנקראת חכמה יסודת לרו"ל, ונתחסו לוינים מפני שמהם יצאה החילה וכי, היא אסורה לכל אשר בשם ישראל יכונה, ואיסורה מבור ממה שאמרו בסוטה ובקמא וכו', עיי"ש, והמצא למלאות נפשך אנגרא ידרשות, ולהיות דעות המתנגדת בנפלה ובנסתר שם, ובפ"ו מבאר שהפילוסופיא

שהפילוסופיא אסורה למקבלי דת אמת וכו', וזה היא שאסרו משום דבתוב ואל תקרב אל פתח ביתה, ואפילו הרברים שבה שנראו שאינם סותרין דבר מהתורה אסורים, שהם ימשיכו לומדיהם אחרי דברים שעוקרין פנות הדת, ותביאו לידי מינות, כמו שראינו ושמענו על חשוקי פילוסופיא כי נתפסו במצודתה, ולא נמלטו מדעות רעות וכפירות, ונסתכנו בעצמם והם קרובים (כמו) שכתוב עליהם כל באיה לא ישובון.

והחכם ר' יצחק ערמאה ז"ל כתב בשער ז' מספרו עקידה, ורבים שכרו מיינו, השחיתו התעיבו עליה, והיא שכלנו בימים הראשונים, ומה שנרמה לנו עד הנה, כי מיינ זה העיון המחקרי שחו חכמינו, גם שמרו שחו אנשינו, עד אשר נפתה לב העם בכלל, לגרש האמונה האלהית מלבם, ולהחליש בה כוחם, יותר מכל העמים אשר על פני האדמה, אשר לאורנו ראו אור בתחלה, ועתה עיינינו רואות וכלות אִיהם ע"כ, (בין הבין).

ועוד בספר עה"ק סוף פרק י"ח ז"ל, כבר כתבתי בפ"ג מהח"ב מזה הספר, קבלת האחרונים, מחכמי אמת, וז"ל כי אליהו נגלה להר' דוד אב ב"ד ז"ל, ומסר לו מסירות חכמת הקבלה, והוא ז"ל מסרום לבנו הראב"ד ז"ל, ונגלה גם לו אליהו ז"ל, והראב"ד מסרום וכו', עד הנה לא סרה הצדקה הזאת מדורות אחרונים, כמו שלא סרה מדורות הראשונים, וגם לא הסור עד מלאת דברו אשר דבר ביד מלאכי נביא, הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו', ולמה חרר עלינו את החרדה הזאת, הלא אריסטו שחיק מציא ראש המחכמים והמדברים הועה, יספיק בחכמתו הנדויה והמוזיפת ההורסת שרשי אמונתנו, אבל הספיק בענותותינו לבלות את עיינינו ולהראיב את נפשנו, כי שנו חכמי בני עמנו את מעמם, שמו אור לחשך וחושך לאור, לבשו לבוש נכרי ויני והגרי עובי ארחות יושר, וילכו בדרכי חשך דרך המחקר השכלי, הוי רועה אייל, קמו לשחק בשקרי היונים והערצים, וילכדו במצודתם ספרי הישמעאלים ופחזותם, וחכמת האמת מנכולה הרחיקה, וביילדי נכרים יספיקו, השכיחו את עם ה' שם תורת אלהיהם, אבדה האמונה ונכרתה מפיהם וכו', ובפרק י"ט שם מבואר איך שלמה המלך ע"ה בספרו משלי, כל עיקרו להציג מהוונת אשה זרה הלז, וסובב על דברי הגמ' פ"ק דעכידה זרה, שמא דברי מינות בא לירך והנאך ועליו נתפסת למינות וכו', ושם מפרש מוצא שרשיה עפ"י סודי התורה, עד שמסיים ועל שתייהן הוהיר בעל הרוים, הרחק מעליה דרכך זו האשה הזרה העליונה, ואל תקרב אל פתח ביתה, זו חכמה חיצונית התחתונה, ובפרק כ' מסיים, ואמנם ראייה ומחשבה זרה הנמשכת מצד הרע שבפאת עין הדעת, לא באלה חלק יעקב, ומצד זה נאסרה גם הפילוסופיא שמקורה בפאה ההיא ההולכת אחרי שרירות לבב ומראה עיניה, עוד שם וכי תאמר בלבבך אחר אשר ביארנו, שאסור לירך אחרי הקירה, למה הרמב"ם בעצמו למד דעת העם בדרכי הגיון וכו', שם בארוכה, עד ולא ידעו אז מחכמי האמת, כי לא נתגלה עדיין ספר הוהר, וספרי קבלה אמתיים, ואם היו רואין אז הגדול היו מקבלין אותו בשמחה רבה, והיו וזמקים הפילוסופיא אל מקום הרשן, ואל יערי האשפתות, ויקברו אותו בטיט הוצות, ייבסו אותו בעפר, למען לא ידע איש את קבורתו עד היום הזה, והיו מזהירין

נער עברי

לרגלנו בקצה, וכן אמר להתנצל רבינו הקדוש בעל חובת הלבבות ו'ל וכו', עד זבדורות הללו עין בעין נראה, כי מעת שנתרבו המחקרים נתרבו האפיקורסים בישראל וכו' עד הצדיקים מונעין את עצמם ואת בניהם, כל ימי חייהם, מעד ועד זקן, יונק עם איש שיבה מזה, ועוסקים רק בדברי תורה, כמו שכתבו במנחות צ"ט, צא ברוך בשעה שאינה לא יום ולא לילה, ועל רוב המתחילין מתחילין בהיהר וגומרין באיסור, כי היצהיר מושך לאכזרים בכחו, עד שעוברין על גופי תורה ואומרין שאין בזה עון עכ"ל, ועיי"ש בפרקים האלו, ובפ"א מחלק סתרי תורה, ותמצא די השיב נפשך כנגלה ובנסתר, מאמרי ש"ס ומאמרי זוהר לקרב את הקרוב, ולרחק את הרחוק, מה (והמעין שם ידע, שלא היו צריכין רק להשיב על הפילוסופיא וספרי חקירה, מפני שהיו כתות אומרים, שמחויבין ללמד משום דע את אלקי אביך, אמנם על שאר ספרים לא היו צריכין להשיב כי מלהא דפשיטא היא). ועין מה שכתב החסיד רבנו יוסף יעב"ץ ו'ל בספר אור החיים באורך, וסיום אני יוסף יעב"ץ מגלות ספרד, ובעיני דאיתי שכל אותם האנשים שהתפארו בחכמה, ואמרו שאמונתם הוא מצד היריעה העיונית, כמעט כולם המירו את כבודם ביום צר, ופנו למעלה ואמרו, מה שדי כי נעבדנו אמנם אשר האמינן בה' מצד המקובל להם, נשים ועמי הארץ כולם כאחד מסרו נפשם על קדושת שמו ית', ועיין עוד לשינוי הטהור.

ועוד מעלו בני פרץ מעד נגד ה' והזרתו, לעבור על עשה מפורשת ללמוד תורה עם איה"ע, כיון שתורתם ודרשותם אימרים בלשון לאומים, ומגידים דבריהם ליעקב ולכל גוי כי שפה אחת היא — ולבכם לא כן ידמה, אלא כל דבריהם ומחשבותם להסתיק התורה לפני העמים, מה שאין דעת התורה סובלת, ועוברין רצינו בדבור ובכתבים להפקיד מטמונינו לעיני כל, ומבואר איסור זה במסכת חגיגה דף י"ג, ובש"ס הקדוש דף קפ"ה במסכת שבועות באר היטב, וז"ל כבוד התורה ניתנה לישראל, ואיסור גדול עושין במקצת ארצות במקצת בני אדם, שלומדים תורה עם עובדים, וז"ל רש"י ים של שלמה מס' ב"ק, תנו רבנן וכבר שלחה מלכות הרשעה שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל, למדנו תורהם קראי זשנו ושלשנו, בשעת פטירתם אמרו להם, דקדקנו בכל תורתכם ואמת היא, הוין מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור, ושל נכרי שנגח שור של ישראל בין הם בין מועד משלם נוק שלם, ממה נפשך אי רעהו דוקא, אפילו דנכרי כי נגח דישאל ליפטר, ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישאל כי נגח דנכרי ליחייב, וחכמים לא נלו להם טעמו של דבר, שממון של עכו"ם הפקר, מפני הסכנה, ומה שמסיק שדבר זה אין אנו מודיעין למלכות, הוא מדברי הסרדיוטות, פירש השרים הממונים לעשות דין, הם אמרו לחכמי ישראל, נעשה עמכם מיכה שלא נודיע משפט זה למלכות, ולכן מסיק עליה בירושלמי, ואפילו הכי לא מנו לסולמות דצור עד ששכחו כלם, וכן ראיתי בפ' התוספת ארוכים, וכן נראה מפ' רש"י ו'ל למי שמעין בו, והקשו בתוס' והא אמרין בחגיגה, המלמד תורה לעכו"ם עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב וגו', וז"ל דעפ"י מלכות עשו בעל כרחם, ולא נתחייבו למסור עצמם, אינן שהשרים עשו את עצמם כגרים בעיני חכמים כדאיתא בספרי, אף חובב עמים עכ"ל. משמע מכאן דלא שרי ללמוד

ללמיד תורה לעכ"ם אף משום שלום מלכות, וקריח משום שכר הנאה, אם לא בגזירה ר"ע, ואוי להם לאותן שנמצאים במדינת ספרד ולועז וארץ ישמעאלים, הלומדים תורה ה' עם האומות בעבור הנאהם והשלומו שבהם, הם המולידים בנים לע"ז, כי אח"כ הם נתהפכו למינוה, כאשר שמענו וראינו בעיני הקב"ה מסר התורה בקבלה למשה לומר ליהושע ויהושע לזקנים וכו', ולא הניח לכתוב התורה שבעל פה, כדי שלא יתפכו למינוה, כראיאת בפרקי דרבי אליעזר, אם כן אותן האנשים החטאים בנפשותם ובגופם להפך עצת ה', אשר לימדים עם האומות, גדול עונם מנשוא, ולא יראו בנחמת ציון, וגם שמעין מההוא ברייתא דאסור לשנות דברי תורה לאומות אף בזמן הסכנה, וחייב למסור עצמו עליה, ולפי חד הירזין התוספות שמלכות הרשעה גזרה עליהם, הלא לא המצא דבר קשה כזה, לומר בפני אומות שאנחנו פטורים מהזיקן והן חייבים, וכי לא היה ראוייה לחיש ח"ו לכמה שמדות והרבות, דליפק מיניהו בפרט במלכות הרשעה שכל מחשבותיה להתגולל ולהתגבל על שונאינו, וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורים, אלא ש"ט שמחויבים אנו למסור על קדושת השם, ולא לשנות שום דין ודאם ח"ו ישנה הדין הוי ככופר בתורת משה, ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטית על כל דין ודין, שור של ישראל שנגח לשם נכרי, ושל גברי שנגח לשם ישראל, ע"כ השיבו האמת על קידוש השם, כי לא היה יכלת בידם לשמט עצמם מדין, והא דאיתא בפ"ק דמגילה וכו' עד אבל לאוה"ע אסור ללמוד אפילו אות אחת מהתורה, ועין גדול הוא, ועכ"ם העוסק בתורה חייב מיתה, ועובר נמי משום לפני עור לא תתן מכשול, כל המלמדו, רק בשבע מצות מות, כדאיתא במסכת חגיגה ובתוס', אבל בוהר מחזיר מאוד ולא חילק, ובוהר פ' אחרי מות החמיר מאוד בעון זה הלומד אות אחת לגוי מהתורה, וז"ל תולעת יעקב בסוד המילה כל מי שאינו חתום בחותם הקודש הזה, אין לו חלק באלקי ישראל, ולא זכרון בתורתו וכו', עד ולמען זה אין מלמדין אותו אפילו אלף ב"ת, וכל המלמדו תורה משקר בשם הגדול, כי כל התורה שמויתו של הקב"ה, שהרי אין נכנסין לברית הלשון היא התורה הקדושה, אם לא נכנסו כברית בשר, וקריח הדברים ומה פסח על שהוא רומז לרבר של קדושה, כתיב בו כל ערל לא יאכל בך התורה שהיא קדשי קדשים שמויתו של הקב"ה עאכ"כ וכו', עד ואנכי נטעתיך שורק כלו ורע אמת, וכתוב תתן אמת ליעקב, תורה אמת לורע אמת, והמלמד תורה לעכ"ם, מעיד על עצמו כאילו אינו אמת ח"ו, וכשיוכח כברית בשר שהוא השער, מבטלין אותו לברית הלשון שהוא התורה, עכ"ל של"ה הקדוש ותולעת יעקב וז"ל.

ועיין בספר הברית מה שהביא מרמב"ן הקדוש ז"ל, והוא בספר משפט צדק סי' ש"ך, ש"כ"א, ש"כ"ב, ש"כ"ג, ש"כ"ד, וז"ל ספר הברית אפס קצתו בעבור שבעה דברים, רבים עתה המהפצים בעם ה' על ידי הקירות פילוסופיות, ותולין עצמם באילן גדול, כגון חובת הלכות ודומיהן, ויודע אני שקצתם עבה ממהני, זה איש אלקים וזה איש מהיר, ואני ראוי לישא את שמותם הקדושים על שפתי, כי כרובים הם ואנכי ערום, אבל מה אעשה ואני שבשמים גור עליני, במקום שיש חילוף השם אין חולקין בביד דרב, והדבר הזה ניגע לכבוד התורה, וכבוד ישראל

נער עברי

ישראל, וכבוד משה רבינו, לכן יתכבדו מכובדים וינחו בשלום על משכבותם, בפרט הקדוש והטהור איש אִלֵּי בעל חויה, ואולם אנחנו נדרושה ללהעיר לבבות עם קדוש, שהיה עיקר האמונה מצד הקבלה על פי ה' ביד משה, לא מצד החקירה, ע"ש בארובה וינעם לך מנופת צופים, ושם, ובכן תוהרו מאותן הפונים לדעות אחרות וכו', עד ורכים אשר הולכים אחרי החקירה על פי שכל, משליכים אחרי גיוס כמה וכמה רינים הקדושים מתורתנו הקדושה, וקל בעיניהם לעבור עליהם, וחליפה לדבק עמם, רק חוק ונצור הישיה כפי המכואר בארבע חלקי הש"ע, כי הן הן גופי תורה שבע"פ, והם חיינו ואורך ימינו, ובהם נהנה יומם וליילה, ובהם נבוא לשלמות אמתית, וכו', עד ואין כל חדש אשר יעשה טוב ולא יחטא, לכן מאד מאד הוי זהיר מפני חדש, וכלל זה נקוט בידך מי שהופך פניו מן הש"ע אפילו אפס קצו אין לו חלק באִלֵּי יעקב ועדתו, ע"ב.

ומרן רבינו משה סופר ז"ל בתשובתיו חלק ח"מ תשובה קצ"ו וז"ל: אך להיות רע ומר בעוה"ז הפרצה הגדולה ההסתפקות בילדי נכרים, וקריאת ספרי חזונים המולידים קלות דעת וכו' ע"כ הטלתי עליו בחרם ובשבועה דאוריתא בפועל ממש, שלא לקרות בספרי חזונים, כי שלוחא דרחמנא ושלוחא רידן עם קדוש לה' אִלֵּינו, הוא יעסוק בעתות הפנאי בספרי קודש, תורת משה רע"ה, ותלמוד רבינא ורב אשי וכו', ושם באותם תשובה ובהרי שותא נקראתי ממעכ"ת ונעתרתי לכם, ופקודתכם שמרה רוחי, אדבר וירוח לי אף תשליכו דברי אחרי גיו ח"ו, איכה היתה לזונה קריה נאמנה, בלתי רב יושב על כסא ה', ההקבצו והתאספו אל עמק הברכה, ולחדש המלאכה מלאכת ה', לקבל עליהם רב תופש ישיבה, צדיק וגשנב, המקיים דברי תורה, וגודר גדר, יהיה מחבמי קהלתכם, או מזולת, רק שיקרא בשם רב ומורה דרכי ה' לעם ה', ושלא יהיה ח"ו מכותבי פלסתר, ומהקוראים בספרי חזונים ימהלועזים בלע"ז, כי אסור לקבל תורה מפיהו . . . וכמעמיד אשרה בהיכל ה', אך יהיה בקרב קדוש, והרמב"ם ז"ל בסוף הקה"ח כתב, וז"ל הרי ביארנו חשבונות כל הדרכים שצריכים להם בדיעת הראי, וחקירת העדים כדי שיהיה הכל ידוע למבינים, ולא יחכרו דרך טורדני התורה, ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים, דרשו מעל ספר ה' וקראו אהת מהם לא נעדרה עכ"ל. התנצל הרמב"ם ז"ל כי יען הסוד העיבור שנמסר לסנהדרין נעלם ממנו גמרי כי הוא אחד מג' שבועות שנשבענו שלא לגלות סוד העבור, כמכואר בסוף מס' כתובות, עד יבא מורה צדק, ולקח הרמב"ם ז"ל מספרי יונים וכתב וכו', והתנצל בהלכות קה"ח שעשה זה, כדי שלא יבואו עם ה' אלה לשוטט לבקש חכמה בספרים מולתני, כי אם כל עסקיהם יהא בספרי תורת ה', וקריח בן בנו של קריח שלא ימנו עליהם, כיא איש נאמן עוסק בתורה, וטחויק ישיבה ללמוד וללמד לשמור ועשות, כאשר עשו אבותיהם, והם גדלו והצליחו וגם עשו פרי קודש הלולים, עכ"ל החתם סופר ז"ל, והרבה דברים מגדולי אחרונים בפרט רבי' בעל נובי ז"ל אשר החרים לא רציתי להעתיקו מטעם הכנס.

ובמקראי קודש משלי סי' ה' כי נופת הטופנה שפתי ורה, פי' רש"י ז"ל אפיקורסות (ובע"ז דף ג"ו אפיקורוס חכם מחבמי אומות), וחלק משמן חכה"גו' רגליה יורדות מות' וגו', אורח חיים פן תפלו' וגו' פי' רש"י ז"ל ע"י עסיקת

עסיקת ספרים הצונים, הבא עד שהפלט אורח חיים תורה הקדושה, זו ראוי או לא ולחקור הקירות על התורה שנתן לך ה' אל עולם, אשר נעו מעולותיה, לא הרע טעמיה וכוותיה של התורה, ומבקש ואומר, הרחק מעליה דרכך זאל הקרב אל פתח ביתה, פן תתן לאחרים הודך, כלומר מה שתוכל לעשות לך קרני הוד בטוהר נשמתך, ובכחך בתורה, ולכנות עולמות במאמרי קודש, מכין לשבתה, למח יפול כל זה ביד אחרים. . . . וגם, "ושנותיך לאבדו" כי כל האפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, באים עליו יסורים ועיזבין אותו (גמ' פ"ק דברכות), ואיך מניחין חיי עולם תורה שניהנה מפי הנבירה, לעסיק במחשבות שוא הכל אנשי. . . . וצווק ואומר, "פן ישבעו זרים כחך, ועצבין בבית נכרי" פירש"י וזל גם על נביאי הבעל הגוים שמין בשקריות ובפחזות ע"כ והבין, (ובעודה"ר אצל כמה נתקיים אשר נקראו חריפי סבינים, הריצי שכל, ואל מי בא כח הקדוש הזה בבית נכרי) — "ינהמת באחריתך, ככלות בשרך ושארך וכו', ואמרת איך שנאתי מוסר וכו', עד כמעט הייתי בכל רע, בתוך קהל ועדה", פ"י כי באמת אלו אשר טעמו טעם בשרא מניפת צוף התורה, אשר עמלו בה בנעוריהם, ועכשיו מבלין ימיהם לעשות דרשות של דופי, הנקראים פרעדיגען (*). ומבלים ימיהם בזה ותהפוכות, כאשר ימי זקנה יבואו עליהם, באמת מתחרטים ומבקשים לשוב אל דרך, איתן הקודש, אמנם לא יכולין, כי כבר הם נתקבלו בתוך קהל ועדה כפי הנהגתם מאז, ולא יכלו עוד לשנות פניהם, וזהו בתוך קהל ועדה, ע"כ הרוח הקודש מבקש, "שהה מים טבירך, ינחלים מתוך בארך" פ"י רש"י וזל סבור שנתן לך הקב"ה לחלקך, היא תורת משה הוילה כימים מכונסים המקובצים מאחרים, וסוף ניבעים הם והילכין, הבין מדעתך בינה אחר בינה, "יפוצו מעינותיך תוצה" פ"י רש"י וזל סוף שתקנה תלמידים, ותורה הוראות רבים, ותקנה לך שם, ובאמת לזה לא זכו אא רועים נאמנים שהלכו על משענת אבותם, ואל הגדולי ישראל מתחילה אנשי שם, גדולים בתורה, ונתחברו להמתחדשים ובתומת אבותיהם לא עמדו, נדרם נתן ריחו ונתקיים בהם זקני עם הארץ כל זמן שמקינין דעתם מתפשת, ועברו ובטלו בלי

עד

(*) ורבים ממנידים חדשים משקרים ומכזבים, ועושים פלסתר לתורה ואומדין על דרך זר מנחלת ה', אשר אבותינו לא ידעו (אללענאריא) וכושה תכסה פנינו על הבזיון תורה, ומפני שמוצאין בספרי אשכנז תמונות אלו מביאין אותם אל תורת משה, ומה לתבן את הבר אסר ה', ובגמ' מנילה דף כ"ה, אמתני המכנה בעריות, תני ר' יוסף כגון ערות אביו קלון אביו, ערות אמו קלון אמי וכן דרש של דופי שם ומורעך לא תתן להעביר למוף, שלא תבוא על נכרית ותולד בן לעז, שניהם כותבי פלסתר, האחד שהוא שלא כדון, והשני לאשמעינן שאף שאינו לעקור קרא ממשמעות אלא פנים אחר אסר באופן זה, ועיי"ש בזה בתוי"ט, ולכו לחמו בהקדמות שנמצאו באגדה רבותינו וזל, במדרש ובמגידו אמת על יסוד בניי ונבנה באבני גזית, וכאשר עשו אבותינו נעשה ואז גם פעולתינו תהי' נ"כ כפעולתם, ונלאית להעתיק כל מאמרי וזהו המדברין בענין זה, וכמה גדול העונש ר"ל שבזנין רקיעי שיא ע"י תורתם שיא, וכבר הם מועתקים בספר ראשית חכמה וזל קרי ביה.

נער עברי

ער ועינה באהלי יעקב. ומסיים ואומר, יהי לך לבדך, ואין לזרים אתך, יהי מקורך ברוך, ושמת מאשת נעורידך, פי' רש"י ז"ל שקאי אתורה שהיא אשת נעורים לישוראף, כמו שדרשו ז"ל מורשה א"ת מורשה אלא מאורשה, אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת" כמו שדרשו ז"ל בעירובין, מה דד זה כל זמן שיוגק ימצא טעם, כך דברי הורה כל זמן שאדם הוגה בה מוצא טעם וב"י ימ"ך לא תכלה אלא בה. — ולמה תשנה בני בורה, ותחבק חיק נכריה, ואין ע"ך מוטל לחקור חקירות, לדעת דעת עליון בשכל אנושי הקטן מהכ"ל, אלא האמין והשמע את אשר ה' בחר לחלקך, ונתן לך חוקים ותורות, בתורתו הקדושה. כי נובח ה' דרכי איש וכל מעגלותיו יפלא, והתורה מדריכך בה המצא כל ותדע כל, ואשר לא רצה לשמוע בקול ה' ועל פי שכלו בורר לו, לעולם לדעת לא יזכה, אלא ההפך בכל פעם, כחבל חטאתו יתמוך, וימות באין מוסר וכרוב אולתו ישגה, ועל דרך זה סובב והולך שם סי' ז', בני אם ערבת לרעך פי' רש"י ז"ל אחר שנעשית ערב להקב"ה שהוא רעך, כדרשם זה דודי וזה רעי, וקבלה בסיני ובערבות מואב באלה ובשבועה לשמור מצוותיו, תקעת לזר כפך, שתשוב ותסור מדרכיו לרבך באפיקורסות, לך התרפס וגו' ע"ש כל הסימן עם פירש"י ז"ל שהוכיח שם, דוונה לא קאי אוינה ממש, דכי אין התורה משמרת אלא מזונה, שקאמר לשמרך מאשה אלא שקאי במה שבא משה עכ"ל וכו' ושם מרש"י ז"ל והמדרש אשת רעה, היא חכמת ש"י אומות העולם והתורה הקדושה היא אשת ישראל, ובעבודת הקודש הגדול לרבינו מאיר בן גבאי בעל הולעת יעקב ז"ל, מפורש זה באר היטב בהכרח ובטעם, ועל זה קאמר, לשמרך מאשה רעה, מחלוקת לשון נכריה, וקאמר, ואשת איש נפש יקרה הצור, וקאמר, בן הבא אל אשת רעה, לא יגלה כל הנוגע בה וגו', עד כי קנאה חמת גבר ולא יחמול ביום נקם, פי' רש"י ז"ל חמתו של הקב"ה אשר כרת אתנו ברית בסיני בתורה הקדושה, וקנאה חמת גבר בעל נעורים, ולא יחמול ביום נקם, לא ישא פני כל כופר, ולא יאבה כי תרבה שיחד, ומה השוחד להקב"ה מעש"ט, כל הצדקות ומסורות שובות את חרבים בזה בדעתך, יותר ממה שהיית עוסק רק ע"י תורת ה' צבאות, כל המעשים לא יועילו לך ביום שידובר בך על שבגדת באשת נעורים... וכן מדבר שם סי' ז' מענין זינה הלזו כפי מה שראינו בעינינו, הולך אהריה פתאים כשור אל טבח יבא וכעבם אל מיסר או"י, עד יפ"ח חין כבודו כו' ולא ידע כי בנפשו הוא, ובאמת כאשר כבר שגו ביין הרעלה הלו, מדמין עצמם בזה לצדיקים גמורים, והחין מפלח כבודם והם לא ידעו כי בנפשו הוא, וע"כ אומר, ועתה בנים שמעו לי, הקשיבו לאמרי פי' אל תזנו מתורה הקדושה, ואל ישט אל דרכיה לבד, אל תהע בנתיבותיה, כי רבים חללים הפילה, ועצומים כל הרונגה, כלומר אפילו עצומים בתורה וביראה בין הרונגה כרעו ונפלו, ושם עד סי' ט': לקרא לעיבורי דרך המישרים אורחתם וכו' מים גנובים ימתקו פי' רש"י ז"ל אף לענין מינות, ולחם סתרים ינעם... ובשיר השירים סי' א': אל הראוני שאני שחרחרת ששופתני השמש, בני אמי נחרו בי, שמוני נוסדה את חברטים" מאומות העולם, וע"כ, ברמי של"י פירש"י ז"ל כרם שהיה לו מאבותי

מאבותי, לא נמרתיו ובישעיו על קרא בילדו נכרים יספיקו, פו' רש"י חכמת האומות, ואמר ירמיו, כי שתים רעות עשה עמי, אחי עובו מקור מים חיים, לחצוב להם בארות בארת נשברים, אשר לא יכילו המים, ובנבואת מלאכי על סוף הימים סי' ב', אל הכהנים, בגדה יהודה ותועבה נעשתה, בישראל ובירושלם, כי חלל יהודה קידש ה', אשר אהב ובעל בת אל נבר, יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב, ומניש מנחה לה' צבאות וכו' עד ואמרתם על מה, על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעורך, אשר אתה בגדתה בה, והיא חברתך ואשת בריתך וגו', וגשמתם ברוחכם וכאשת נעורך אל יבגודו, בלתי ספק שנבואת מלאכי על אחרית הימים, שעל זה מרסו בנבואתי ע"ד אסמכתא, וזוה מוכן כל המשך אחריו, כי ע"י ההרסות הזאת, לילך אחרי בת אל נבר יבואו לחקיק חקקי און, ולעשות מחקי ותורת ה' בדעתם ורצונם, ולפי הזמן משנין ופחתין ואמר הנביא אני ה' לא שנית, כן אתם בני יעקב לא בליתם, ואלו הנותנים שינוי לפניו מבני יעקב כל, ומוכיח הנביא על שם סופו מהחלה, למימי אבותיכם סרתם מחקי, ולבסוף בא עד, היקבע אדם אלהים, כי אתם קובעים אותי לקצוב לי קצבה איוו חקים איכל ליהן לכם, ואמרתם כמה קבענו, המעשר והתרומה, אשר אתם מפרישים, אלו המצות לעשות, ואלו שלא לעשות, בבחינת תרומה ומעשר, מהחלה, למימי אבותיכם סרתם, ובא עד, היקבע אדם אלקים כי אתם קובעים אותי לעשות חוקים, וכי האמרו הזמן גורם שלא תוכלו לקיים כולו נגד פני האומות, אמר, במארה אתה נארים, שאינכם גבורים לעמוד על רצון ה', ואותי אתם קובעים הגוי כלו, בשביל מארתם בנפשכם, אתם חפצים לשלוח יד בקדש לכל בני עדת ישראל, למשוך שארית ישראל אשר יעמדו על נפשם לעולם, אחרי מארתכם יכו, והנה כאלו דורשי מקראית, כיון שדבריו תורה כפטיש יפוצץ סלע, צדיקים ילכו בם, ופושעים יבשלו בם, אמנם עיקר ושרש הדברים כבר כתיב בפנים בהלכה כדוריה שהעובר יחננוק בספרי חזונים הוא עבריון ומימר נגד דת של תורה *), כי מי מלא תחלה בדור הזה כרסו בש"ס

(*) וכי העובר על דעת מחבר דרמ"א ורמב"ם ורא"ש ורבינו יונה ורשב"א ורבינו יהודא ור"י ור"ת ורבינו האי והריב"ש ורש"י ז"ל ורבינו עובדיה מברטנורא ורש"י ורבינו מאיר בן גבאי בעל תולעת יעקב ושל"ה הקדוש ובעל ספר חרדים וכו' וכל העשין והלאיון ישמוני, ועוברים על ספרי ושני תלמודים בבלי יירושלמי אינו מותר ועבריון, והאיש האמת משפטו חרוץ, יהיה גם אילו לא ראה כל אלו, כיון שגור עליו רבינו האחרון בעל חתם סופר ז"ל, אשר פשטה היראתו בכל ישראל, מי מלא לבו לכא אחריו קדקל את ריבו, ואני הבותב המחבר בהימונתא דידו שאני מהלמידו, כי לא זכיתי לשאוב ממימיו, ואפילו ראות פניו לא זכיתי, מכ"מ האמת אהוב ומקובל, בפרט באנשי אמת החפצים רק האמת.

והנה בשאלתי אם כן הדברים ככתוב בספר, א"כ למה חיבר בעל חובת הלבבות, וכן הרמב"ם ז"ל בפיו המשנה חבוריהם בלשון ערב ושנו את לשונם, ואמרתו

נער עברי

בש"ם ופוסקים, שיהי' לו על כל פנים צד אחד דעת להחזיר, וזה רק בהכמת הטבע, ואלו הקוראים ספרי חשק אשר כמעט אין ספר מספרי אשכנז, אשר לא מזה הוא, וקו"ח העוסקים בפילאזאפיה ספרי אפיקורסות, הלא כבר משפט חרוץ במשנה הקדושה ואליב' דר' עקיבא (אשר סרקו בשרו במסרק של ברזל על עסקו בתורה בעת יד אויב גבר) שאין להם חלק לעה"ב, ונכרתו מחיי עולם, ותבינו אתם המעמידים צלם בהיכל, אתם המעמידים על עצמכם ועל בניכם, מנהיגים כאלו, וקו"ח הדאקטארען, איש אשר שמו יגיד עליו דאקטאר דער פילאזאפיה, וכל הוייתו ע"י טומאה נגד חוקי ה' ותורתו, זה יהיה למזכיה לראיה ולטופת לבני ישראל, ואלו אשר בשם צדיקים יקראו, הם היותר רעים לה', להיות לאבן נגף ולצוה מכשיר לבית יעקב, ונאמר לאליהו בעת נביאו הבעל, "לא באש ה' ולא ברעש" אלא, בקול דממה דקה, בתוכה ה', ואתם בני ציון הנשארים אשר שם ה' נקרא עליכם, הברלו מתוך המסיתים, המתאוננים רע על ה', להלביש בתו של הקב"ה במלבוש זר ונכרית, ועל שפתם יענו שוה הוא טיב תורה עם דרך ארץ, אשר לדעתם ההירה תהיה משועבדת לדרך ארץ, ולעשות כרצון איש ואיש נגד דת ה', בזה תראה משפטם מושרש על המינות, פעם בגלוי פעם בסתר (*). כי כל באיה לא ישובין ולא ישיגו ארחות חיים" מה שנקראו ארחות חיים, והמעקש דרכיו יורע, וכאשר יבקשו רצון ה' בלי פניה וזה, מאש צרבת המשוחר ברדיפת ממון וכבוד ופרנסה ונאות, האמת יורה דרכו והבא למהר מסייעין לו. אם הוא הולך למקוה המהורה בתורה ה', ויסיר כל השרצים והחיצונים אשר מלא כרסו

מהם

ואמרתיו שתי תשובות בדבר, ימחול מע"ל לדרוש בשפוחי ארצות המערב וישמע, כי הלשון אשר כתב כי הרמב"ם וחובות הלכות ז"ל, לא בשפת הערבים הנכרים, אלא לשון יהודית בשפת עבר, כמו שחברו גם אתנו הרבה ספרי מוסר בלשון אשכנז, כגון צאינה וראינה, ושמחת הנפש, ילב טוב וכו', ועוד אין לדמות שפת ערבי לשפת לע"ז, שהשפה ערבי היא אחת מלשונות הקדושות המנויות בגמ', ושמשו בה ג"כ בימי התלמוד, כדי שלא ישמשו בשפה הקדושה בדבר של חול, ובמקום אחד מבואר לן דבכתב אם הכתב הוא יהודית אין להקפיד כל כך על השפה, כיון שניכר היהודית מהכתב, ואף שמצינו במס' סופרים פ"א ה"ז בזה הלשון, מעשה בה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית, והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל ע"כ, זה יוכל להיות שהכתב ג"כ היה יונית, אמנם בכתב יהודית אפשר דאין להקפיד כל כך, ומה שמביאין בספריהם מדרת הפילוסופים מבואר בפנים, אמנם אין להקשות ולפרק בדבר שנראה לעינים, שהוא רשת משחית לעדת ה', ורקב לקרן תורת אל חי אשר חותמו אמת, ע"כ לא אשיב עוד בדבר הזה, כי לאוחזי בחבלי שוא לא יספיק להם לא ראוי ולא פירוק, ומקבלי האמת אינם צריכין לא כחל ולא שרק כמאמרם ז"ל לא כחל ולא שרק ויעלת חן.

(*) בשם בעל ישמח משה זצ"ל שמעתי מי שמתרצץ בגולה על נסתר הוא מתרצץ בנסתר על גגלה.

מהם, המשקצים הנפש והגוף עד שגם חמא לא ידעו, ובעיניהם צדקות ה' עשו, ומי נתן למשיסה יעקב הלא ה' המעשים אשר שם ה' נקרא עליהם זו חטאנו ונתנו למשיסה יעקב ועינינו ראו ולא זר אפילו ממנהיגנו האמתיים האחרונים, ואיך רבינו הנדול מדין ר' משה סיפר וז' נתן נפשו על המתפרצים כאלו, אף שראה דור אשר אחרי חרשית הלג, ובוה החל לצוות לזרעו ולעדתו, מרם החזיר נשמתו הקדושה לאבינו שבשמים, וידעתי בעדות שעשה כמעשה ר' מרפון, אשר אמר בשביעה אם יבא לידי אשורף אותה ואת אוכרותיה בספר תורה שכתבו מין (מס' שבת דף קט"ו) . . כי בהיותי במרחץ יערגען סמוך לפרעסבורג, פעם אחת בקש לחפש אחר פסוק אחד, וישל מהתלמידים שיתנו לו חימש, ונתן לו תלמיד אחד חומש, עם הרגום של משה דעססא, ונחלו מידו וורקו על הארץ, ומרגלא בפומיה אמתי' מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע — למה שאלו על התלמידים, ולא מה בין אברהם אבינו לבלעם הרשע לא בנייהם לא ידעו בני אדם הפרש מאומה, אדרבא בלעם הראה התלהבות בדבריו ומשליו על ה' ועל ישראל, יותר ממשה רבינו בנביאותו, אך מן התלמידים * אתה יודע איכות רבם, אם הרב היה משה או בלעם הרשע.

ובפ"ק דע"ז לעלוקה שתי כנות הב הב אמרו זו המינות עד כל באיה לא ישיבון, ולא ישינו ארחות חיים יכו, ואלו החומאים בנפשותם נגד הש"ע והפיסקים הורים ומורים, מה הם יאמרו, מי ימליך בעדיהם, אחרי שמעו שמעו וראה ראו ולא יבינו, ולכנו הוי על אצילי בני ישראל בעיה"ר ברור הזה, ההולכים על משענת מנהיגם בישראל לצדיקים יחשבו, שופכים אש בחיקם לעסוק על השון המרגיל בספרי אשכנז ** יזפורי מעשיות, שכולם כרוכם מעוררים חשק הרהורים רעים וחורים, ומה יעשו צעירי הצאן (כד רגיו רע') על עאנא עכיד נגידא מסמיותא — ב"ק נ"ב) ובעיה"ר בכר אנו צדיקים לרברי (ר' חנינא בן הרדיון) [ר' יוסי בן קסמא] (פ"ק דע"ז) שאמרו לו אי אתה יודע שמן השמים המליכו אומה

(*) ואין להקשות מגחיו דא"כ בלא"ה קשה ממושל מקשים וכו' בגמ' פ"ק החולין, וצ"ל בשעת שמישו עוד כשר היה, וגם על זה לדחות מקרא דויגש גחיו להדפה וכדרש חז"ל פ"ק דברכות, וצ"ע.

(**) רבים כאמת אינם עוסקים בספרי חזונים, רק מקשטין עצמם בשפת אשכנז, והתלמיד הפץ ג"כ בלשון, ושונה מים רעים, ע"כ חכמים הזהרו בדבריהם פן ישנה התלמידים הבאים אחריהם וכו', ואלו הפלגם והאנדרוגנים הפוסחים על שתי סעיפים, שאין יודעים עוד בטיב אשכנז, או אין רצונם להיות שוה בשוה עם הדורשי לאומים, ע"כ רק עושין להם מירי זהב עם נקודות הכסף מערב בלשנים מלות זרות בשפת אשכנז, ותערובות בלאים על שפתם, והם מפורסמים לצדיקים, ופוטרי מים ראשית מדין, הם הפורצי גדר להם חלק בראש, המהרסים ממך יצאו, ולמה לא יאמרו החמון מה לנו לשמש בשבר כלל, נקה לנו כל תכשיט שלו איש אשר שפתיו כרור מללו ע"כ כמעט לעולם אחריהם באו דורשי לאומים בתמינתם ובמראיתם, יש ממנהיגי אשכנז הצדיקים, אשר מזהירים ומזריזין התלמידים

נער עברי

אומה זו — — שהחריבה את ביתה, ושרפה את היכלה, והרנה את חסידיו, ואכדה את טוביו, ועדיין היא קיימת וכו', עד א"ל רבי חנינא מן השמים ירחמו, וה' ירחם עלינו מהרה ליתן לישראל רועים נאמנים, כהבטחתו ע"י יחזקאל החוזה, (סי' ל"ד) הנבואה על רועי ישראל, שם מרומז כל החזון הזה ואומר: "וצאני מרמס רגליכם תרעינה ומרפש רגליכם תשתינה", עד, והקיסמות עליהם רועה אחר" וגו' שם כל הנבואה. — ובעונינו כדור הזה אנו רואין, איך נתקיים דברי זוהר הקדוש שבסוף יומיא רעיא דישאל מערב רב יהוי, ובאמת שארית ישראל לא יעשו עולה, להיות מגווי צאן ה', ליקח דמם בנפשם, ויודעי המאורות ידעו ויבינו סוד קצת נגה, אשר בתוכה ה', וידם לא תהי' בה — והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע כחזון דניאל, נגד בני פריצי עמך.

ואנו מקוננים בכה נבכה כלילה על הר ציון ששמש, שערים המצוינים בהלכה, שועלים הלכו בו, הם השועלים קטנים מחבלים הכרמים, ואומר, היו בני שוממים כי גבר אויב, ואין אויב כאויב פנימי הלזה המירף כמה וכמה נפשות מבני ציון היקרים, ועל זה, הן אראלם צעקו חוצה" הן הנשמות מאבותיהם הקדושים אשר בארץ המה, על חרבן ורעייהם, ואפשר מרומז בקרא כפשת המדרש, "בהורים מחון נשאר", שהוצרכו להוציא זרע לבטלה ר"ל ע"י נשים נכריות, ונערים בעץ כשלו בחטא עין הרעת טוב ורע, וע"י שבועץ כשלו ע"י כחון נשאר, ואומר, "אמלאה החריבה", כלומר איך נהמלאה החריבה אם אנו בני אל חי מבקשין התרוממות ע"י, וא"ל עמים הרים ניסין, והלא יאמרו אנו עושין יותר מהראשונים, להרבות פרעדיגען מדי שבת בשבתה, ולהשגיח על דבר קטן וגדול, הלא משולים לרופא אחד שהרבה ליתן סמים לחולה בכל יום ויום, ובכל יום הכביר עליו חלי, וכא רופא מומחה ונתן רק פעם אחת משקה אחד ונתרפא ועמד מחליו; הרופא הראשון הרבה ליתן רק סבלי ועשה הרופא מהנגד אל מחלתו, והרופא השני נתן לו סם הרפואה הטוב (ואמר לו אל האכל צונן ואל תשכב בטחב), ובכל פעם בלקחו מהם ההוא הרבה להתרפאות, עד שעמד על רגליו, לאיש בריא וחזק, והראשון לו יהיה שנתן סם הרפואה, כיון שלא צוהו על הנהגת אכילה ושתיה, לא היה מתרפא *) ואתם רופאי האליל כל נתינתכם והנהגתכם

התלמידים שלא ללמוד אשכנז, ומי פהי ישמע להם, ע"כ אף כל זמן שהם אצלם אינם לומדין, אך כאשר פונים מהם פונים אל אלקים אחרים, כי לכם יהמה להיות דומה להם.

*) וגם זה להזכיר כמה פעמים שמעתי ממנהיגים מה יעשו שאין ביכולתם כל כך להוכיח, או מוכיחין והעם לא ישמעו לקולם, וזהו ראוי להזכיר מה שכתב בספר מכתב אליהו, למוכר צמיכיהם, על קרא הוכח תוכיח את עמיתך וכו', פ"י דידועים דברי חז"ל פ"ק דברכות, רכל אדם שיש בו יראת שמים בידוע שדבריו נשמעים, וא"כ כאשר אתה מוכיח לחברך ואינו מקבל, אל האמר שהוא קשה עורף, אלא אמלא היה כך יראת שמים כראוי לך ומדרגתך, פשיטא שהיו דברך עושין רישם, וכמו שאמרו רז"ל ודרשו מקרא.

הנהגתכם, ודבורכם, ומלבושיכם, הם הריסה לבית יעקב, והעתרתם דכריכם בדברים כאילו, ע"כ ארוכה כל יעשו, וכן ראו לשוא יגיעכם, וזעתם און, ועמל תקצורו, והראשונים אף שלא עשו כחלק עבודתכם לגדור גדר, הביטו דורם, ודורכם ותראו מאמרם ז"ל אם יאמרו לך זקנים הרום ונערים בנה, תהרום ולא תבנה, כי בנין נערים הריסה, וסתירה זקנים בנין, ומשולים אהם אשר תרצו למחר בשרץ, רבער הגן אשר נטע נטיעות קדם, ולא הצליחו פרותיה, ובראותו כי לשוא יגיעו, אמר לעקרו ולנטוע אותם בפרדסו שהיה לו בארצות הדרום, אולי שם יעשו פרי, ענה לו הפקח: אי כסיר! אם במקום מולדתן ומבטן כל עושין פרי, בארץ שאינו מגדלת כפירותיהן. ומבעה מתנגד להן עאכורכ ששם לא יעשו פרי. כן אתם את אשר בשם ישראל יכונה בלשון שם ומלבוש, ואין דבו שלם את ה' אלקיו, הרצו להמיבו בהעקרו מארץ קודש בהובילו לארץ טמאה זרה ונכרית.

ובן ציון הנאמן ברוחו ולבבו את ה' אלהיו, ואנושה מכאוביו על שבר בת עמו, על חילול שמו הגדול, ועל עלבון תורתו, אין מנחם לו אלא בגמ' (סוף מכות) ר"ג וראבי"ע ור"י ור"ע היו עולין לירושלים וכו', כיון שהגיעו דהר הבית ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הם בוכים ור"ע דשחק, אמרו לו למה אהה משחק, אמר להם למה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו וזהו הקרוב יומת, עכשיו שיעלים הולכים בו ולא נבכה, אמר להם לכן אני משחק, דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים וכו', עד שלא נתקיימה נבואתו של אורי' היותי מתיירא שמא לא תתקיים נבואתו של זכרי' (פ"י שכבר הגיעה עת להתקיים) עכשיו שנתקיימה נבואתו של אורי' בידוע שנבואתו של זכרי' מתקיימת, כן עד שלא נתקיימו דברי משנתנו הקדושה היינו מסופקים, אם כבר הוא עקבא דמשיחא, עכשיו שנתקיימו דברי רפב"י במתני' סוף סוטה שנבכו בערי לשון ובעלי זרוע, ודברי ר"א הגדול דשרי חכמיא לחיות בספריא, וספריא כחונא, וחונא כעמא דארעא ועמא דארעא אולא ודלדלא, ואין מבקש, ודברי סהם מתניתין דרבינו הקדוש ז"ל 'בעקבא דמשיחא חוצפא ישנה וכו' והמלכות תהפך למינות' מאן מלכי רבנים, תחת אשר היו מלכים אנשי אמת והתירה, עכשיו מולכים עוסקי מינות, 'ואין תוכחה' כי טאתנן זונה באה ועד אהנן זונה שבה, 'בית ועד יהי' לזנות' המקומות הללו אשר היו בית ועד לתורה

סוף דבר הכל נשמע, את אלקים ירא וכו', והנה דרשו ז"ל הוכיח תוכיח אפילו מאה פעמים, וזה הוכח תוכיח ולא תשא עציו חטא על אשר לא שמע מיד קולך, אלא תתנה כך החטא. ובאמת המתמודד עצמו עם קינו, ושופך שיח לפניו, רבשי"ע שמתני למינקת לבניך, וכי יש אב שאינו נותן מאכל למינקת בניו, אף אם המינקת זרה ונכרית היא, הן לי בשביל בניך, ולב מהור ברא וכו', ואלמדה פושעים דרכיך וכו', פשיטא שה' ישמע לקולו ויהא עם פיו ולשונו, דבריו יעשו רושם, ובדבר שלא ישמש בכתרה של תורה פאר ולהתגדל ח"ו, לא ע"ד זר מישראל ח"ו.

נער עברי

לתורה ולתלמידי הכמים, יהי בית ועד לזנות אחרי בת אל נכר, לעסוק בספרי חצונים, כפי רש"י ז"ל במשלי, זונה היא אפיקורסת, וכן פירש"י ז"ל בסוטה על האי טהני לזנות שכלם של הכמים, "חכמת סופרים תסרה, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ולבינו", וכו', עד שלא נתקיים זה הייתי דואג על גאולתנו ופדות נפשנו, עכשיו שנתקיים, כל דברי חכמינו ז"ל הנ"ל בטוחים אנחנו שיהקיימו כל ההבטחות שהבטיחנו חכמינו ז"ל במשנה ובתלמוד, ודברי ר' פנחס בן יאיר בסוף המשנה הנ"ל וריאות מביאה לידי נקיות וכו' וחסידות מביאה לידי רוח הקודש ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים ותחיית המתים בא על ידי אליהו זכור לטוב לכך עקיבה משהק והם אמרו לו עקיבה נחמתנו עקיבה נחמתנו :

ב"ה

כבוד מלכים (מאן מלכי רבנן) חקר דבר.

פסוק זה קיים הרה"צ הנאמן וכו' המחבר וצ"ל, כי צוואת רבינו החת"ם זצ"ל זיע"א, היתה ננוזה ומטונה לא שזפתה עין, ערך שבע עשרה שנים, והרה"צ המחבר מיום עמרו על דעתו, הואיל לחקר ולדרוש עלי, וכעמל רב, ויגיעה רבה ויבדרך פלא השיג להעתיקה, מעצם הכתב יד והעתיקה ללשון יידיש-מייטש כדי שיבינו עמי הארץ והנשים, ואח"כ חיבר עלי ספר "לכ העיבור", בן שמענו מפיו הקדוש.

ה ש מ ט ה מ נ ד י ב י ם

על הטיב יזכר הנדיב הר"ר זוסא ב"ר קלמן הי"ו ושכמיה.

תולדות* החיד"א זצ"ל

דמות מופלאה ומיוחדת במינה היא הגאון החיד"א זצ"ל. כחסיבה מיוחדת בין גדולי הדור ולאחריו מתנוסס שמו של בעל „שם הגדולים“.

כל ענפי מקצועות התורה והיהדות נאצרו בקרב לבו, לא נעלמו ממנו מסתרי החכמה, שגילה בהם ידיעה עמוקה וחדורת, כן הוכיח בקיאות עיונית והתמצאות יסודית בכל חלקי ההלכה, כאחד מהגדולים אשר בארץ, בהגיון בריא, וביסודות חזקים, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. נוסף על כך היו לו יד ושם בכל התכומות והמדעים, מזכרונו לא נסתרו כל השתלשלות ההיסטוריה הישראלית ודברי ימי מאוריה ורבניה. אין בקצוץ שלא גילה בו ענין, ואין ענין שלא דש בו, כי הכל בזכרונו, ובכל דבר מצא חסץ וענין לענות בו. ועם כל זאת לא נודע כי כל אלה באו אל קרבנו — עקב חסידותו היתירה ועצמתו הגדולה וצניעותו המרובה. כי איש קדוש לאלוקים היא הגאון החיד"א, ואש קודש יקדה בו כל ימיו ולילותיו עלי אדמות, כפי שמעיד יומנו. בזכות כל אלו ובזכות מסירות נפש על התורה וסגולותיו האישיות זכה לחבר ספרים רבים ונחוצים לכל איש ואיש לפי בחינתו ולפי מדרגתו ולכן זכה שספריו יתקבלו בכל תפוצות ישראל בברכה ובהוקרה, ושמו ישא לתהילת צאת.

מקור מחצבתו

נין ונכד למגורשי ספרד היה הרב החיד"א. לאחר הגירוש גלתה משפחתו לעיר פאס שבמרקו ושם התגוררה דורות אחדים. עקב רעש שפרץ בעיר עזבה

(*)

תולדות החיד"א למהר"מ קרענגיל מקראקא ; תולדות הפוסקים ; „מעגל טוב“ להחיד"א ; תולדות חכמי ירושלים להרא"ל טרומקין.

תולדותיו

משפחת חיד"א את פאס ועלתה לאה"ק והתיישרה בחברון בשנת שע"ט בערך. אברהםמשפחה בחברון הוא הגאון המקובל הנודע רבי אברהם אזולאי זצ"ל בעל "חסד לאברהם" וממנו הסתעפה המשפחה הענפה בארץ, לגאון ולתפארת. גם באה"ק לא שבע בעל ה"חסד לאברהם" נחת זיקו לנחמה והנהגה. בשנת שע"ט סרצה בחברון מגיפה נוראה שעשתה שמות בתושבי המקום, ונאלץ למצוא מחסה בירושלים. ברם, גם שם לא שפרא עליו חלקו, באשר "רובם ככולם באו שערי מות" וברח לעזה, וכשפסקה המגפה — שב חברונה.

בעיר חברון הוסיף רבי אברהם קדושה על קדושתו ועוצבה דמותו הרוחנית העילאית, עד שיצאה תהילתו בשער בת רבים כבעל מדריגות נאצלות. התמסר והקדיש את עצמו לחכמת האמת, בהקדישו לשם כך את ימיו ולילותיו כאשר בה ראה חזות הכל, וממנה — סינה ויתד לגאולה המקוה.

הוא השאיר אחריו ברכה: ספרו המפורסם ביותר, "חסד לאברהם" על חכמת האמת, וספר "אור החמה" ו"אור הגנוז". בהם גלה מראות אלוקים וחזיונות שדי, אף הורה דרך למתקדשים לעלות בהר ד', ולרדת לעומק חכמת הקבלה. ספריו נתקדשו בקרב תפיצות ישראל ומעלים את שמם ברטט.

אבי המשפחה רבי אברהם אזולאי נפטר במרחשון שנת ת"ד, ומנוחתו כבוד בחברון, עיר האבות. בנו, הגאון ר' יצחק בעל "זרע יצחק", שימש בבית דינו של הגאון ר' יעקב סיראדא (ביחד עם הגאון בעל "פרי האדמה"). ר' ישעיה אזולאי היה בנו של ר' יצחק הג"ל ואביו של הגאון רבי רפאל יצחק זרחי והוא אבי הגאון החיד"א.

לידתו וימי ילדותו

החיד"א נולד בשנת תפ"ד, לאביו ררי"ז אזולאי הנזכר, ולאמו מרת שרה, בתו של הגאון ר' יוסף ביאלער ממלויו של הגה"צ ר' יהודה הנחמד שבא לארץ כששים שנה קודם לכן. אבות המשפחה התייחסו לגאון ר' יהושע חאלק בעל ה"סמ"ע" (החיד"א הביאו באחד מספריו). לידתו היתה לפי המסורה בדרך נס, הוא נולד בלי רוח חיים, והנוכחים כבר חשבוהו למת. רק זרוזוחה

תולדותיו

יקור רוחה של המילדת שהבחינה בו זיק של רוח חיים, הצילתו והשיבתהו לתחייה.

עוד בהיותו סליא, כבר הבחימו בו רואיו כי לגדולות נוצר : תפיסתו העזה, הגיונו הבריא ושקידתו העצומה הפליאו עיני כל, אף בוצין בוצין מקטפיה ידוע, ביראת ה' תמימה שהיתה נסוכה על פניו ואצילות מדותיו שעלה בהם על כל בני גילו. למד תורה מפי הגאון ר' יונה גבון בעל ה"נחפה בכסף", אישיות רבנית ידועה בין גדולי רבני ירושלים בדור ההוא. כן התאבק בעפר גדולי החכמים דאז, שהתגוררו בירושלים. רבותיו התענגו על כשרונותיו העילויים, ובכל עת עמדו אתו בקשרי מלחמתה של תורה למרות גילו הרך. יתר רבותיו, ופי שנודעו לנו, היו : הרב הישיש רבי אברהם רוזנאיש, הרה"ג ו"אהרן אליפנדר, ר' אליעזר בן נחום, הראשון לציון דאז, ר' ברוד דאני, והגה"ק רבי חיים בן עטר בעל ה"אור החיים". את רבו האחרון הזה מזכיר החיד"א בכל הזדמנות ברטס קודש, ומעלה את שמו בסילודין. ב"שם הגדולים" מביא כהאי לישנא : "זכיתי והייתי בישיבתו הרמה ועיני ראו בגדולת תורתו עוקר הרי הרים, וקדושתו הפלא ופלא".

הגאון החיד"א לא הסתפק בימי עלומיו בנגלות התורה, כי עז היה רצונו גם להיכנס בהיכל התורה הפנימי וללמוד תורת הקבלה. לצורך זה היה סר מדי פעם בפעם, יחד עם חברו המהרי"ס אלגאזי אל הגאון המקובל האלקי רבי שלום שרעבי זצ"ל. ברם, המקובל היה משיב פניו ממנו ודחהו באמרו : יודע אני שביאתך לעוה"ז ללמוד חכמת האמת, לכן תחילה עליך ללמוד בדרכים אחרים אחר כך תשיג את דרך האמת... אגב, הנבואה הלז נתאמתה ברבות הימים, כי בשנת תקי"ד אנו רואים אותו כבר בין חבורת המקובלים תחת פיקוחו והנהלתו של הרש"ש, שהגיעה אז לשיא פסגתה, וכן מוצאים אני אותו בין החותמים על שטר ההתקשרות של החבורה.

תקופת עסקנותו והתפתחותו

בנעורותיו, בהיותו בן י"ז, חיבר את הספר "שער יוסף" על מסכת היריות, כן חיבר באותה תקופה את הספר "העלם דבר", שהיחה היסוד לספרו

תולדותיו

הגדול „שם הגדולים“ ובהגיעו לשנות השלושים כבר יצא שמו לתהלה בין כל קדשי הארץ. ויצא אז אל דרך המלך לעשות ולפעול למען הקהילה ולפקח על סדריה. הוא היה המוציא והמביא בנידון כהונת הרבנות של הרב בעל „בית כהונה“ בירושלים ותתם על כתב הרבנות ביחד עם יתר גדולי ירושלים, בדומה לזה עמד בפרץ נגד כל בקיעה בחומת הדת, המבנה הקהילה או בצביונה המסורתי. אנו רואים אותו, ביחד עם הגאונים בעל „פרי האדמה“ והריס"א עומדים בשער נגד תקיפת חוקת הדיינות בכח. כן מתמסר הוא לצרכי החומר של הקהילה ומשתדל לשפר את נחלת תושביה היהודים של עיה"ק ירושלים. לבו הער והרגיש אינו מוצא מנוח בכל עת שמזדמן לפניו מצוה של החוקת ידי עניים ואביונים לכן לא לפלא הדבר כשהמצב הכלכלי באה"ק החמיר, ופרנסי ירושלים נימנו וגמרו לשלוח לגולה איש מוכשר ובעל השפעה, גדול בתורה ובהויות העולם, ע"מ לעוררם בסיוע החוקת היישוב באה"ק, לא מצאו אישיות מתאימה יותר מהרב החיד"א. ומאידך, גם הרב החיד"א, שש לשליחות הצלה זו שהיא אגב בבחינת מעשה אבות סימן לבנים כי גם אבותיו הגדולים, נרתמו למצוה זו והיא כעין מסורת משפחתית.

ולא זו אף זו : מטרה נוספת ראה בשליחות, לתור ולחפש ספרים נדירים, כתבייד עתיקים ונוסחאות ישנים, ולהשתתם עם אלה הנמצאים בידינו, בכדי שיוכל עי"כ לפענח הרבה סתומות ונעלמות בדברי התלמוד ומפרשיהן, וכן להתחקות אחרי ספרים יקרי המציאות שאולו מן השוק וחדשים שנדפסו אז למכביר בארצות אירופה, ובוה להעשיר מחשבתי הפוריה שצמאה לתורה ולחכמה, ולהפיצם בישראל. וכן עמדה לפניו עוד מטרה גדולה, להתחדד בנסיעתו אל גדולי ישראל, ולהשתעשע ביקרת תורתם ולהוסיף דעת.

שליחותו

בחורש שבט תקט"ו (לפי סברא אחרת — בשנת תקי"ג) יצא הרב החיד"א את ירושלים ופניו מאעדות לארצות אירופה המרכזית והדרומית, היינו איטליה, צרפת ואשכנז. בדרכו עבר את מצרים והתעכב בה. הוא ביקר את גנוי קהיר

תולדותיו

ועתיקותיה, בין היתר ראה ספר-תורה המיוחס לעזרא הסופר, ביכ"ג שלפי המסורה התפלל בו הרמב"ם וכן ביכ"ג עתיק יומין ובו כ"ו עמוד, שיש כמסע"ר של הוי"ה (אגדה עתיקה מספרת שירמיה הנביא בנה אותו).

משם הפליג באניה לליחארנו. בדרכו אירע לו גם שניצל ממות בטוח. בחודש תמוז הגיע לליחארנו שבאיטליה והחל בפעולותיו למימוש מטרת הנסיעה. לבסס את מעמד ירושלים ולחזק מוסדותיה. הוא התחדע אל העשירים והפרנסים בכל קהילות איטליה ודירבנם לבוא לעזרת ירושלים שמצבה היה אז בכל רע. אז כל כשרונותיו הגדולים העמיד למען הצלחת הפעולה. דרש, הלהיב, זיוו, הפעיל והמריץ לעשות למען קיום הישוב באה"ק וביסוסו. בפיקחותו הרבה התאים את עצמו לכל עיר אשר נקרתה לפניו. בעיר זו הפעיל בעזרת מקד נועם ובעיר אחרת נאלץ לצאת במקל חיבליים. כי לא בכל עיר שפרה נחלתו ולא כולם העריכוהו כערכו, כאשר מספר לנו בספרו החשוב "מעגל טוב" "הרבה הרפתקי עדו עלוהי". סבל לעתים גם בויצנות וגם יסורים כי היו אנשים שהטילו ספק ביראתו ובתורתו כי מרוב ענותנותו הסתיר את ידיעותיו בתורה כדי לא ליהנות מכבוד התורה. אולם בדרך כלל יצא תמיד כאור צדקו ונחל יקר ותהילה בסופו של דבר חלף היסורים שסבל. היסורים לא שברו את רוחו, ועשה למעלה מכוחותיו הגופניים להצלחת היקף ההכנסות של הישוב. ארגן מעמדות, תיקן משלוחים והעמיד פרנסים לממונים על מצוה גדולה וחשובה זו. ותודות להרב החיד"א החל הישוב, שנידלדל ע"י חובות לערביים, להתאושש, ובמשך שנים עבר בהדרגה את המשבר וקם על רגליו.

הרב החיד"א לא שכח גם את מטרת נסיעתו השניה. בכל מקום אשר דרכה בו כף רגלו במסעו הארוך מני איטאליה, דרך צרפת ועד ארץ אשכנז, התחקה אחרי כת"י עתיקים וספרים ישנים בספרות התלמודית וההלכתית. בכל מקום בואו היה ראשית מעשהו לבקר בבתי-עקד השונים של העיר. ההצלחה האירה לו פנים וברוב המקומות נפתחו לפניו לרחוחה שערי הספריות וניתן לו הרשיון לעשות העתקות והשואות אלפי כת"י עתיקים וספרים נדירים עברו תחת ידו ומחלק מהם עשה העתקות מדויקות. העתקות אלו שימשו לו במשך

תולדותיו

השנים כחומר יקר לספריו השונים בהרבה ענפים ומקצועות. בהם פיענח ופישר הרבה תעלומות, על ידיהם תירץ הרבה קושיות שעמדו בתיקו. גם משאת גסשו השלישית, לבוא בדברים עם גדולי ישראל, הוציא לפועל. ה' נתן חינו בעיני רבני ומנהיגי אשכנז וארצות המערב. כולם הכירו בערכו הנעלה ועטרוהו בזרי תהילה. השתעשו עמו בשעשועין דאורייתא והשתוממו על עומק זכרונו הכביר שהי' נדיר גם בומן ההוא. ביחוד התחבב על הגר"א באמסטערדאם ועל ה"פני יהושע", משני אלה התרשם מאוד ומביא חידושיהם בספריו הרבים.

צאתו בשנית את ארץ האבות

לאחר ששב ירושלימה מנסיעתו אל הגולה שהה שנים אחדות בה. באותו זמן בשנת תקכ"ג בערך, התחוללה בארץ מהפכה נגד הפחה העריץ נציגה של מצרים שרדה בתושבים באכזריות. והרב החיד"א, יחד עם המהרי"ט אלגאזי, נאלץ לנדוד מצרימה. יהודי מצרים קיבלו אל החיד"א בכבוד-מלכים ומינוהו כרב הכולל (חכם-באשי). כחמש שנים (עד שנת תק"ל) נשא ברמה כהונה זו וכשגברו עליו הגעגועים שב ארצה.

ברם שוב לא ארכו ימי שבתו באה"ק, כי עד מהרה בחרוהו שנית פרנסי העיר וחכמיה כשלוחא דרחמנא. והפעם למדינות המזרח מקום בו מתגוררים אחינו הספרדים. ושוב נענה להם. בנסיעתו זו ביקר בטורקיה, יון ואיטליה. ובחזרו סיר שנית את ארצות אירופה. בבקרו בפריז, נתחדע אל הקיסרית הצרפתית שהכירה בו כי איש קדוש הוא, והרשתה לו לבקר בבית עקר הספרים המלכותי, תמורת ברכתו לילדה החולה. הסופר והמתורגמן בספריה הזאת היה יהודי בשם ר' ישראל ברנהרד, אשר הכיר מקרוב את החיד"א והיה ממעריציו. הוא הי' לו למורה דרך והראה לו את גנוי הספריה, שהכילו יותר מחמישים אלפים אקסמפלרים יקרי המציאות וביניהם כחמשת אלפים כת"י שהשתייכו לספרות ישראל. כתביהיד האלו פתחו לפניו עולם מלא, וגילו לו מראית נפלאים, בהבנת דברי חז"ל והראשונים, להגיע עד מתכותם ועומקם. הוא ניצל את ההודמנות, והעתיק את רובם, כי ניתן לו רשיון לקבל ספרים

תולדותיו

בהשאלה לביתו ע"מ להעתיקם. בכך קנה לו הרב החיד"א את עולמו, ומק"י הניחו לו אבותיו להתגדר בו, להעשיר את ספרות ישראל במדה שמעטים בדורו ובהקדמים לו זכו. בחוש הבקורת העדין שחונן מאת ההשגחה ובחוש זכרונו הגדיר, הגדיל לעשות, כי על ידיהם התמצא עד מהרה בין השיתין של העניינים המסובכים של ההלכה, המחקר והקבלה, והוציא תעלומה לאורה.

ממסעו זה שב בערך בשנת תקל"ח"ט, והשתקע בעיר חברון. שם שהה עד שנת תקמ"א, ואז נטל בשלישית מקל הגדודים ונסע כשלוהא דרחמנא לסיבת העיר חברון. ממסעו זה לא חזר עוד והשתקע בעיר ליחארנו, ושם שהה עד סוף ימיו.

החיד"א בתור חסיד ומקובל ואיש מופת

נוסף על סגולותיו בשדה המחשבה הישראלית, נודע שמו בשערים כקדו"ט עליון מקובל אלוקי וכאיש מופת. צדקתו וחסידותו וענותנותו ומדותיו הנאצלות ייחדוהו כאיש מורם מעם, וזרובן של כל ישראל. קצר המצע מהשתרע ולפרט את מעשיו הטובים וטוהר נפשו הנשגבה ותהלוכותיו והנהגותיו הקדושות והשפעתו העצומה על תפוצות ישראל. וכדי להדגים, במדה מיעטה מדמות דיוקנו הרוחני וגודל נפשו, נסתפק באי אלו קוים קצרים המזדקרים מקטע של יומנו אודות ההתנהגות שקיבל על עצמו וממנו נוכל לעמוד על מהותי יטיבו הרוחני.

וכה דברי הרב החיד"א ביומנו הנ"ל: "בשנת לקדק"ד נזיר אחי"ו (תקל"ו) קבלתי ע"ע בלי"ג להיזהר מאד מגאווה, מכעס ומאכילת ירקות, מלשה"ר שקר וחנופה וליצנות עצבות ואכילה גסה, ולדקדק בחשבון השליחות, עבר ועתיד, ובחשבון המשרת, וכל מי שיעסוק עמי לפרוע חובות מצרים וכו' ולעשות עם אחותי צדקה בכל יום, למוד זכירה לשמה, זהירות בתפלה ובברכות תפילין, השכמת ביהכ"ג, להיות מן הנעלבין ואינן עולבין, לקבל סדר מיתות קודם ק"ש על המטה, להתמיד גירסא ומוסר, לדון לכף זכות, לסבול בעש"ק ובלימוד זוה"ק, להתענות מערה"ע עד יוה"כ ולהזהר באכילת בשר בחול, בחודש מרחשון ואפילו מתבשיל בשר. לגמור תהילים בכל הב' לילות דר"ה קודם

תולדותיו

השינה וכן בכל יום שנים שהן ארבע וביהכ"ס ג"כ. וגם ב' אדרות ונאדר בקודש ואגדות ירושלמי שבס' יס"מ, ובסוכות לגמור מכילתא כולה בגירסא ומס' סוכה ובליל הו"ר ג"ן דפים מס' הזור ותרגום ד"ה ומד' רבה חפ' ויצא עד פר' וירא (= וארא) ומשנת חסידים... בין שאר מנהגותיו מתנים גם את החומרה שהחמיר ע"ע לא לישן על המטה אפילו דרך עראי ואפי' בשבת בזמקו בגודל ענותנותו שהשינה ניתנה רק לתלמידי חכמים...

הצטיינותו של הרב חיד"א בחכמת הקבלה הגיעה לממדים מפליאים אשר השתממו כל חקרי לב. בספריו הרבים הוא מגלה בקיאות נדירה ומעמיק, והתמצאות בכל ספרי הקבלה. כי כגודל חריפותו בנגלות התורה כן הי' רב חיליה בנסתרות התורה, ועליו המליצו: "כל רו לא אנס ליה".

שנותיו האחרונות והסתלקותו

למרות מדרגותיו הנאצלות לא החזיק טובה לעצמו ותלה הכל בזכות אר"י כאשר יאמר: ואני מכיר חסרונני ושפלותי בעיון ובכל חכמה באמת, לא מעונה כי בער אנכי באמת, אבל הייתי מתחנן לפני ה' המרחם על כל שלכבוד אר"י יחוננו חכמה ורוחב לב. צפי דהיו אומרים דאין עוד ת"ח הגונים באר"י וכו' והוא ברחמיו ריחם עלי ונתן לי מענה לשון, וגם אני בעניי שאין לי זכירה כלל הם מחשיבים אותי לזכרון גדול.

בליחארנו העיר הסתגר בכ"ה שנותיו האחרונות בד' אמות של תורה ותפלה, והקדיש את כל שעותיו לעריכת ספריו וסידרם לדפוס אך לא מנע כטובו לפונים אליו, וענה תשובות לאלפים והשיב דבר ה' זו הלכה.

אף התמסר לעזרת הנצרכים, והי' כמלאך מליץ להציל עשוק מיד עושקו. גם מענייני ארץ ישראל לא העלים עינו בשנותיו האחרונות, הוא פיקח מרחוק על משלוחי הכסף וסידר את כל ענייני ההחזקות וגביית כספים. לעת זקנתו שלח את בנו הרה"ג ר' אברהם למדינת פולין להתעסק שם במצוה הזו. ולמרות שקהילת ליחארנו רצתה להחזיקו בכבוד, ולהכתירו בכתר הרבנות, לא רצה לשמוע להם וישב שם באורח פרטי. במאמצים גדולים פעלו עליו

תולדותיו

לדרוש ד' פעמים בשנה, בבית המדרש של ר' כהניאל, ונאמן לרצונו זה הי
עד סוף ימיו כאיש נטול כתררבות.

בשנת תקס"ו חלה את חליו אשר נפטר בה, ויתהפך על משכבו כחדשיים
ימים, בכל קהילות ישראל הרבו תפלה בעדו. ובי"א אדר תקס"ו נאסף האור
המאיר שהאיר במשך דור שלם את ישראל בתורתו ובצדקתו. ומנוחתו ככ"ז
בליחארגו.

כבוד גדול עשו לו במותו כי התעסקו במטתו כ"ו ת"ח שטבלו והכניסו
מטתו לביהכ"ג. רבני ישראל בתפוצות ובארה"ק התחממו בהספדו ויקראו לפניו
הוי אדון והוי הודו כי שר וגדול נפל בישראל.

בניו ומשפחתו

שני בנים השאיר הרב חיד"א, בכורו הוא הרה"ג ר' אברהם שנפטר
בפולין עוד בחיי אביו. הוא הי' אבי הרה"ג ר' יצחק זרחיה שהרביץ תורה
בצפת ונהרג בדמי ימיו במפולת אשר בצפת. ובנו השני הוא הרה"ג ר' ישעיה
רסאל מו"צ בעיר אגקונה, מחבר שו"ת ופסקים, הוא היה אבי הרה"ג ר' משה
מאנקונא בעל ספר "זכרון משה" ו"לחם מן השמים". על אודותיו יספרו מעשה
סלא : היה לו בירושה מזקינו החיד"א מגילה קטנה, שהיתה חשובה מאוד
בעיניו. באחד הימים נגנבה ממנו ונמכרה ולאיוה נכרי. הנכרי הלז ביקש עבודה
היה תועפות" שלא הי' בידו למלאות אחריה, צערו של הר"מ מאנקונא היה
ללא נשוא, באחת הלילות בכה ע"ז מאין הפוגות עד שנרדם מתוך הבכי. בחלומו
והנה זקינו בביתו והשיב לו המגילה. מיד כשהקיץ משנתו נתמלא שמחה
וקרה להמחשת החלום. ויהי בוקר, והנה הביא לו הנכרי את המגילה ואמר :
"בחצות הלילה ראיתי איש זקן ומראהו כמלאך אלוקים ודרש במפניו
להשיב את הגזילה".